

Slikovnica Si smo ga kao primjer njegovanja usmene zavičajne baštine u radu s najmlađima

Ostojić Maričić, Božica

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:025004>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

BOŽICA OSTOJIĆ MARIČIĆ

**SLIKOVNICA *SI SMO GA!* KAO PRIMJER NJEGOVANJA USMENE ZAVIČAJNE
BAŠTINE U RADU S NAJMLAĐIMA**

Završni rad

Pula, travanj 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

BOŽICA OSTOJIĆ MARIČIĆ

**SLIKOVNICA *SI SMO GA!* KAO PRIMJER NJEGOVANJA USMENE ZAVIČAJNE
BAŠTINE U RADU S NAJMLAĐIMA**

Završni rad

JMBAG: 0303105805, izvanredni student

Studijski smjer: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje na hrvatskom jeziku

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: izv. prof. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, travanj 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana BOŽICA OSTOJIĆ MARIČIĆ, kandidatkinja za prvostupnika RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA NA HRVATSKOM JEZIKU, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, BOŽICA OSTOJIĆ MARIČIĆ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom SLIKOVNICA *SI SMO GA!* KAO PRIMJER NJEGOVANJA USMENE ZAVIČAJNE BAŠTINE U RADU S NAJMLAĐIMA u korist na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

ZAHVALA

Iskrena zahvala mojoj mentorici izv. prof. dr. sc. Vjekoslavi Jurdani. Veliko joj hvala na pruženoj prilici, savjetima i ukazanom povjerenju.

Neizmjerno hvala i svim kolegicama koje su bile dio studiranja ovih tri godine i zbog kojih je tako brzo i prošlo.

Najveća hvala suprugu, djeci, roditeljima i mojoj obitelji, koji su mi bili najveća podrška tijekom studiranja i gurali kada je najviše bilo potrebno.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. USMENA KNJIŽEVNOST	3
2.1. Usmenoknjiževna komunikacija	5
2.2. Baština, zavičaj i dijete	7
2.3. Legenda i predškolsko dijete	9
2.4. Predaje	12
2.5. Grad Kastav i njegova usmena prozna baština	15
3. <i>SI SMO GA!</i> U OBLIČJU SLIKOVNICE	20
3.1. Slikovnica kao glavna vrsta dječje književnosti i prva knjiga u životu djeteta ..	23
3.2. Slikovnica i dijete	27
3.3. Usmena slika Kastva u odabranoj slikovnici	29
3.4. Likovi u slikovnici <i>SI SMO GA!</i>	34
4. SLIKOVNICA <i>SI SMO GA!</i> I PRIJEDLOG METODIČKOG MODELA RADA U DJEČJEM VRTIĆU	39
5. ZAKLJUČAK	43
6. LITERATURA	45
7. PRILOZI	48
8. SAŽETAK	49
SUMMARY	49

1. UVOD

Predmet završnog rada je analiza slikovnice *Si smo ga!* kao primjer njegovanja usmene zavičajne baštine u radu s najmlađima. Svrha rada je istražiti i analizirati slikovnicu *Si smo ga!* s fokusom na doprinose očuvanju i prenošenju usmene zavičajne baštine u radu s najmlađima. Cilj je otkriti, istražiti, analizirati i stručno interpretirati elemente i načine kojima se putem odabrane dječje slikovnice prikazuje autentična zavičajna priča, odnosno dio usmene baštine te povijesni zbiljski događaj. Pritom se želi sagledati kako ovo djelo utječe na razumijevanje i valorizaciju vlastite zajednice među najmlađim čitateljima.

U radu će se primijeniti različite metode, uz sam prijedlog metodičkog modela rada u vrtiću. Korištene metode podrazumijevaju:

- metodu analize s ciljem traženja veza, uzroka i posljedica, ali i donošenja zaključaka pomoću razlaganja kompleksnih cjelina na sastavne dijelove,
- metodu sinteze kako bi, suprotno analizi, od jednostavnih dijelova postepeno došli do složenije misaone tvorevine, odnosno povezali dijelove u cjelinu,
- metodu deskripcije kako bi opisali određene pojave, specifičnosti i odnose,
- metodu indukcije kako bismo na temelju pojedinačnih događaja, informacija i situacija došli do određenih općih zaključaka,
- metodu dedukcije sa svrhom rastavljanja općih zaključaka na pojedinačne te primjenu općih zaključaka i stavova kako bi putem njih došli do posebnih spoznaja,
- metodu komparacije s ciljem uočavanja sličnosti i povezanosti ili različitosti između određenih situacija, pojava, odnosa i sl.

Rad je strukturiran u pet poglavlja. U prvom se, odnosno uvodnom poglavlju objašnjavaju predmet, svrha i cilj rada, korištene metode te sama struktura rada. Drugo poglavlje obrađuje temu usmene književnosti, točnije usmenoknjiževne

komunikacije, povezanosti te utjecaja baštine i zavičaja na dijete, utjecaj legende na dijete, književnoteorijski pojam predaje, kao i legende vezane uz grad Kastav. Treće poglavlje obuhvaća analizu predaje *Si smo ga!* u obličju slikovnice, analizu koncepta slikovnice kao glavne vrste dječje književnosti i prve knjige u životu djeteta te istražuje povezanost i utjecaj slikovnice na dijete. Također, uključuje potpoglavlje koje prikazuje slikovnicu *Si smo ga!* te razradu glavnih i sporednih likova u predmetnoj slikovnici. Četvrto poglavlje nudi prijedlog metodičkog modela rada u dječjem vrtiću na primjeru slikovnice *Si smo ga!*. Zaključak donosi kratki prikaz cjelokupnog rada uz osvrt autora.

2. USMENA KNJIŽEVNOST

Usmena je književnost, kao najstariji oblik književnoumjetničkog izraza, duboko ukorijenjena u ljudskoj povijesti. Rezultat je stvaranja zajednice prepričavanjem priča na ulicama, zabavama i druženjima. Ovaj autentičan oblik književnosti nije bio zapisan, već su ga autohtoni autori prenosili usmenim putem, često roditeljima svoje djece, čime je tradicija usmene književnosti oblikovana kroz pripovijedanje. Kako ističu Jurdana i Slavujac (2016:9) “usmena književnost vrsta je govorenog pripričavanja za naročite potrebe među sudionicima neke povezane zajednice”.

Usmena se je književnost širila među ljudima na ulicama, na okupljanjima i društvenim događanjima. Autohtoni su autori pažljivo slušali priče i dalje ih prepričavali svojoj djeci. Takav prijenos znanja s koljena na koljeno često je imao i pismeni trag. “Tipologija takvih usmenoknjiževnih vrsta uključuje: mit, bajku, predaju, legendu, basnu, anegdotu, vic, pričanja iz svakodnevlja te ostale rubne vrste” (Botica, 2013:385).

Utjecaj usmene književnosti na renesansnu i baroknu književnost je značajan. pisci su stvarali svoja djela inspirirana usmenom književnošću ili su u njih inkorporirali njezine oblike. U 18. se stoljeću pojavljuje interes za sustavnijim prikupljanjem, bilježenjem i proučavanjem usmene književnosti. Krajem 18. stoljeća, s uvođenjem pojma homerologije za usmenu književnost, uvodi se i naziv anonimna književnost. William Thomas je 1846. godine predložio naziv folklor kako bi označio narodno znanje. Roman Jakobson i Petra Bogatirjeva u svom članku *Folklor kao naročit oblik stvaralaštva* razlikuju usmenu književnost od pisane definirajući folklorni aspekt. U današnje vrijeme pojam neofolkloristika povezuje izvedbu i umjetničko djelo (Dragić, 2008). U Hrvatskoj se je, početkom 20. stoljeća, za vrijeme dominacije Hrvatske seljačke stranke predvođene braćom Radić, usmena književnost nazivala seljačkom književnošću. Neki povjesničari književnosti koristili su naziv pučka književnost, no važno je razlikovati pučku i usmenu književnost. Također, upotrebljavani su i nazivi poput tradicionalna književnost. U Njemačkoj se i danas koristi takav naziv, dok se u Engleskoj govori o folklornoj književnosti. U Hrvatskoj se je naziv narodna književnost zadržao u službenoj uporabi do devedesetih godina dvadesetog stoljeća.

Usmena književnost predstavlja temu proučavanja znanosti o književnosti. Ova obimna forma uključuje bajke, priče, legende, basne, zagonetke, poslovice te lirske i epske pjesme. Tijekom proteklih stoljeća mnogi su tekstovi zabilježeni temeljem

sjećanja čime je usmena književnost postala važan nematerijalni element u očuvanju kulturnog identiteta naroda. "Ako se ne sačuva, ne zapiše ili ne koristi, postoji opasnost od njezinog zaborava" (Botica, 1995:9).

"Kako bi se prenijelo bogatstvo usmene književnosti na mlađe generacije, važno je razvijati njihove kvalitativne receptivne sposobnosti za književnu riječ pa tako i zavičajnu. Rad na sebi tijekom cjeloživotnog učenja ključan je u procesu približavanja djece ovim zavičajnim i tradicionalnim temama" (Jurdana, 2015:141).

Očuvanje baštine i zavičajnih riječi ima ključnu važnost u oblikovanju identiteta i kulture zajednice. Svjesni smo da djeca i mladi od rane dobi gaje ljubav prema knjigama, a ono što im se priča, prepričava ili čita ostavlja dubok dojam i trajnu uspomenu. Djetinjstvo je dragocjeno razdoblje u kojem se, između ostalog, putem usmenih oblika uči o životu, o vrijednostima te o tome kako se ponašati u različitim situacijama. "Svako dijete ima osnovnu potrebu komuniciranja verbalnim i neverbalnim putem, tijelom, odnosno cjelokupnom motorikom, glazbenim, likovnim, scenskim sredstvima te primjerenim oblicima stvaralaštva i umjetnosti. Ova raznolikost izraza omogućava im bolje razumijevanje svijeta oko sebe i razvijanje širokog spektra vještina" (Jurdana, 2015:129).

Primjećuje se značajan utjecaj usmene književnosti i priča na formiranje svijesti djece. Njihova sposobnost prepoznavanja moralnih pouka, emocionalnih nijansi i različitih perspektiva pridonosi razvoju empatije te ih čini bolje pripremljenima za izazove života. Iz tog razloga, potiče se očuvanje i promicanje zavičajnih riječi, s obzirom da one igraju ključnu ulogu u prenošenju vrijednosti, tradicije i identiteta njihove zajednice na buduće generacije. Valja istaknuti izuzetnu važnost pričanja i pripovijedanja kao ključnog segmenta u ljudskom životu, posebno u periodu predškolske dobi. Taj segment nije samo značajan, već ima i presudan utjecaj na kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj djece. Tijekom predškolske dobi, odabir priča prilagođenih njihovoj dobi postaje od suštinske važnosti, budući da djeca u tom razdoblju intenzivno vjeruju u stvarnost likova iz bajki, predaja, legendi i mitova. Odrasli su često previše oprezni kada je riječ o djetetovoj mašti i strahuju da bi se djeca mogla suviše zanijeti u maštanju. Međutim, relevantni teoretičari književnosti naglašavaju kako djeca veoma dobro razlikuju svijet bajke od stvarnog života.

"Dijete razlikuje svijet bajke od stvarnog svijeta u tom smislu što zna da ono što je prikazano u bajci nije tu, pored nas, da možda čak nigdje i nema tih vila, vještica i životinja koje govore" (Jurdana i Slavujac, 2016:10). Umjesto da se boje maštanja,

roditelji i odgojitelji trebaju poticati djetetovu maštu jer ona ima ključnu ulogu u kreativnosti i sposobnosti suosjećanja s likovima unutar priča. Odabir prilagođenih priča doprinosi razvoju jezičnih vještina, poboljšava emocionalnu inteligenciju te potiče razvoj samopouzdanja kod djece. Stoga, važno je razumjeti snagu priča u oblikovanju perspektive djeteta i osigurati im kvalitetno iskustvo u svijetu priča i maštanja tijekom ključne predškolske faze razvoja.

Shodno je naglasiti da usmena književnost, kao i dječja književnost, posjeduje jednaku vrijednost kao i ostali oblici književnosti namijenjeni odraslima. "Tvorevine te književnosti stvarali nadareni pojedinci i to u ime zajednice, odnosno istovjetnog zajedničkog mišljenja o nekim temama iz života. Takve su tvorevine trajale u usmenoj izvedbi prema potrebama pojedinaca ili zajednice" (Botica, 1995:9). U njima se ogleda specifična kulturna baština i zajednički identitet, a usmeno izvođenje pridonosi očuvanju i kontinuitetu ovih književnih tradicija. Tako usmena književnost i dječja književnost čine neprocjenjiv doprinos širem književnom korpusu, nudeći jedinstvene perspektive i iskustva koja su važna za širu zajednicu.

2.1. Usmenoknjiževna komunikacija

Usmenoknjiževna komunikacija, smještena u srce književnosti, predstavlja fascinantno prostor gdje se riječi oživljavaju kroz živi dijalog i neposrednu interakciju. Njezine duboke korijene pronalazimo u ritualima razmjene priča, pjesama i narodnih predaja, čineći je izuzetno živopisnom i autentičnom formom književnosti. Ova jedinstvena dimenzija oblikuje svoj identitet kroz isprepletenost živih glasova i živopisnih priča, stvarajući snažnu povezanost između autora, njegova djela i publike koja aktivno sudjeluje u stvaranju i prenošenju priča s generacije na generaciju. Upravo kroz navedenu dinamiku usmenoknjiževne komunikacije svjedočimo o bogatstvu i dubini književne tradicije, gdje svaka riječ postaje živa nit koja povezuje prošlost, sadašnjost i budućnost.

Botica (2013:22) naglašava suštinsku ulogu jezika u književnosti, tvrdeći da je "jezik njezina prava građa te da se književnost pojavljuje u svojoj stvarnoj dimenziji isključivo posredstvom jezika. Govor je imao iznimno značenje za pojedinca koji je oblikovao književne sadržaje, postajući osnovni instrument preko kojeg su se

iskazivale ideje, osjećaji i životne priče. Usmena književnost, često ukorijenjena unutar zajednica i njihovih običaja, neraskidivo je povezana s jezikom, a njezina izražajnost proizlazi iz spontanog govora i dijaloga”.

Važnost se usmene komunikacije širi poput lepeze i prema drugim znanostima, primjerice filozofiji i sociologiji, čime se ova forma književne izražajnosti povezuje s dubljim aspektima ljudskog društva i razumijevanja. Razmatranje usmenog govora, kako Botica (2013:22) naglašava, uključuje čovjekov govor kao središnji element, a njegova analiza postavlja temelje za interdisciplinarno proučavanje koje seže i izvan okvira književnosti.

Uvodeći pojam priče u ovu perspektivu Botica (2013) ukazuje na ključnu ulogu priče u formiranju uvjerenja i zajedničkog shvaćanja među ljudima. Kroz djelo, autor postavlja okvir za komunikaciju, dok govor smatra sredstvom prenošenja te priče od autora do primatelja. Takva dinamika objašnjava kako je usmeno komuniciranje započelo i kako je nastao niz koji uključuje autora, njegovo djelo te primatelja, stvarajući čvrstu vezu između stvaratelja i publike. Nadalje, trojna struktura autor, djelo, primatelj postaje ključna u shvaćanju usmenog književnog nasljeđa, gdje se priče prenose s generacije na generaciju, oblikujući tako kulturnu, društvenu i emocionalnu povezanost koja je transcendirala književnost samu. Ova dinamika također potiče daljnje razmatranje o važnosti storytellinga u oblikovanju kolektivnih identiteta i kulturne baštine.

Teškoće s kojima se suočavaju istraživači usmenih književnih struktura su, kako navodi Botica (2013:51), “temeljno povezane s jezičnim oblikovanjem tekstova i promjenama koje su tekstovi prolazili tijekom vremena. Takva dinamika proizlazi iz prirode usmene književnosti gdje svaki put kada se priča prenese doživljava promjene u izričaju i interpretaciji. Živa komunikacija igra ključnu ulogu u oblikovanju tih promjena, stvarajući prostor za inovacije, prilagodbe i reinterpretacije koje odražavaju suvremene kontekste”.

U konačnici, usmena književnost ne samo da odražava duh vremena i kulturne vrijednosti, već i predstavlja živu vezu između generacija, prenoseći svoju bogatu tradiciju kroz priče, pjesme i narodne predaje. Njezina sposobnost da se prilagođava, reinterpretira i evoluiru kroz vrijeme čini je dragocjenim prozorom u dubinu ljudskog izraza i zajedničkog nasljeđa. Kroz istraživanje usmene književnosti otvaramo vrata razumijevanju raznolikosti, otkrivamo temelje zajedničke kulture te osvještavamo

važnost očuvanja i prenošenja ovog dragocjenog kulturnog blaga na buduće generacije.

2.2. Baština, zavičaj i dijete

Jurdana (2015) navodi kako svaki pojedinac na svijet dolazi na određenom mjestu te ta točka postanka postaje njegov zavičaj. U tom su prostoru, osim biološkog porijekla, utkane i neizbrisive niti sjećanja i iskustava. U zavičaju čovjek oblikuje svoj identitet, upoznaje ljude s kojima dijeli djetinjstvo te stvara nezaboravne uspomene koje postaju temelj njegove životne priče. Zavičaj je poput knjige, a svaki kutak nosi priču koja oblikuje čovjekovu sudbinu.

Ipak, u suvremenom društvu obitelji sve češće prolaze kroz proces iseljavanja što dovodi do raznolikih životnih iskustava. Iz te činjenice proizlazi da zavičaj nije isključivo definiran mjestom rođenja pojedinca, već obuhvaća svako područje ili prostor u koji se je pojedinac integrirao, usvojio običaje i gdje je razvio svoj osobni identitet. S obzirom na dinamičnost života, pojedinac može doživjeti više mjesta koja postaju dijelom njegova životnog putovanja, a za takve osobe se kaže da nose u sebi više zavičaja (Jurdana, 2015). Ova šira perspektiva naglašava da je zavičaj povezan s emocionalnim i kulturnim vezama, odražavajući bogatstvo raznolikosti iskustava i utjecaja na formiranje identiteta pojedinca tijekom života.

Kulturna baština prožima živote pojedinaca unutar zajednice. Ona nije samo skup umjetničkih djela poznatih autora, već i nepriznatih stvaratelja čija su ostvarenja postala dragocjeni dijelovi nacionalnog naslijeđa. Baština uključuje ne samo književna, likovna i glazbena djela, već i arhitekturu, običaje te legende koje su tkale nit života u tom podneblju. Kulturna baština čini naselja i gradove povijesnim spomenicima, čuvarima autentičnih vrijednosti koje oblikuju identitet zajednice. Time, ona postaje živi mozaik vrijednosti koje daju smisao životu i čuvaju duboko ukorijenjene tradicije.

Usvajanje kulturne baštine implicira duboko emotivno povezivanje s njom, a ta povezanost izvire iz osjećaja poštovanja prema vlastitoj kulturnoj baštini. Raznoliki elementi materijalne i nematerijalne kulturne baštine simboliziraju ključne aspekte našeg identiteta, uključujući Dubrovnik, pašku i lepoglavsku čipku, bećarac, klapsko pjevanje, znanstvenike i inovatore (Cifrić, 2014).

Materijalna kulturna baština obuhvaća i pokretna i nepokretna kulturna dobra. Nepokretna kulturna baština uključuje graditeljske spomenike, arheološke lokalitete, kako one na kopnu, tako i podvodne te kulturne krajolike. S druge strane, pokretna kulturna baština obuhvaća raznolike zbirke predmeta smještene u muzejima, galerijama, knjižnicama, crkvenim inventarima, arhivima, zapisima, dokumentima, pismima, rukopisima, arheološkim nalazima, filmovima, etnografskim predmetima, starim knjigama, novcem, vrijednosnim papirima, kazališnim rekvizitima, kostimima i drugim sličnim artefaktima (Ministarstvo kulture, 2017).

Prema *Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* (NN 69/99) nepokretna kulturna dobra obuhvaćaju različite entitete poput gradova, sela, naselja ili njihovih dijelova, građevina ili njihovih dijelova, elemente povijesne opreme naselja, područja, mjesta, spomenika i obilježja povezanih s povijesnim događajima i ličnostima, arheoloških nalazišta i arheoloških zona, podvodnih nalazišta i zona, mjesta s etnološkim i toponimskim sadržajima, krajolika s povijesno karakterističnim strukturama, vrtova, perivoja, parkova itd. (Ministarstvo kulture, 2017).

U procesu odgoja djece duboko promišljanje o kulturnoj baštini i njenom povezivanju s pojmom zavičaja zauzima iznimno važnu ulogu u oblikovanju rastućih umova. Prema Jurdani (2015) prvi koraci djece u svijet književnosti često su označeni susretima s dijalektalnim tekstovima, posebice onima koji oživljavaju lokalni zavičaj. Autorica naglašava da zavičajnost nije samo prisutna u jezičnim karakteristikama, već je duboko povezana s emocionalnim doživljajima djeteta.

Zavičajnost predstavlja vrata kroz koja djeca ulaze u čaroban svijet književnosti, a ti prvi koraci oblikovani zavičajnim idiomom postavljaju čvrste temelje za razvoj jezičnih sposobnosti i stvaranje emotivne povezanosti s njihovim okruženjem. Prema Jurdani (2015), zavičajni dijalekt postaje svojevrsna staza kojom djeca ulaze u bogatstvo riječi i izraza, čime se potiče njihova kreativnost i sposobnost izražavanja. To iskustvo često izaziva snažne emotivne odgovore kod djece, budući da su ti prvi koraci u svijet književnosti prožeti osjećajem bliskosti s vlastitim zavičajem. "Te zavičajne odrednice oblikuju i djetetov život, učvršćujući njegov osjećaj identiteta" (Jurdana i Slavujac, 2016:7).

Emocionalna osjetljivost prema zavičaju ima ključnu ulogu u formiranju ljubavi prema književnosti. Kroz početne susrete s jezikom zavičaja, djeca ne samo da razvijaju jezične vještine, već grade i snažan emocionalni most između sebe, kulture i književnog svijeta. Taj proces omogućuje djeci da razvijaju svoj osobni identitet

istražujući bogatstvo tradicije koja ih okružuje. Također, pomaže im da razviju poštovanje prema kulturnoj baštini i stvore dublje razumijevanje vlastite zajednice.

Pri prenošenju usmene književnosti mlađoj djeci, ključno je posvetiti pažnju kvaliteti pričanja priče jer ona ima značajan utjecaj na djetetove imaginativne, intelektualne, literarne i jezične vještine. Kada se, primjerice, prenosi legenda, kao što će biti primijenjeno dalje u radu, to ne samo da obogaćuje djetetovu maštu, već i potiče razvoj različitih sposobnosti. Jurdana i Slavujac (2016:9) navode kako stoga upoznavanje i oživljavanje baštinskih vrijednosti valja provoditi osmišljenim i kreativnim metodičkim pristupima, poštujući i primjenjujući temeljna načela: aktivno sudjelovanje djece, izravan i neposredan dodir sa sadržajima baštine, načelo doživljaja, ostvarivanje pozitivne komunikacije sa svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa, uvažavanje načela interdisciplinarnosti te realizacija partnerstva između djece, odgojitelja, roditelja i ostalih sudionika. Kroz navedene se temeljne smjernice nastoji stvoriti poticajno okruženje koje ne samo da oživljava kulturne i tradicijske vrijednosti već potiče i aktivno sudjelovanje djece u procesu otkrivanja i razumijevanja baštine.

U kontekstu zavičaja, važno je naglasiti da baština ne samo da oblikuje individualni identitet djeteta, već i pruža dublje razumijevanje mjesta iz kojeg potječe. Kroz izravan dodir s baštinskim pričama, djeca mogu izgraditi emocionalnu povezanost s vlastitim zavičajem što ima ključnu ulogu u oblikovanju osjećaja pripadnosti i ljubavi prema kulturnom nasljeđu. Takav pristup ne samo da potiče dječju maštu već i gradi most između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti stvarajući snažan temelj za daljnje istraživanje i razumijevanje vlastitog identiteta kroz baštinu.

2.3. Legenda i predškolsko dijete

Uvođenje djece u svijet legendi predstavlja značajan aspekt njihovog rasta i razvoja, a posebno je važno razumijevanje kako legende oblikuju njihovo predškolsko iskustvo. Kroz dječju književnost, legende postaju iznimno vrijedan resurs u oblikovanju djetetovog razumijevanja svijeta oko sebe. Crnković (1986:5-6) naglašava kako je dječja književnost iznimno specifičan segment književnosti koji uključuje djela čija tematika i forma odgovaraju dječjoj dobi, bilo da su svjesno stvorena s namjerom da budu namijenjena djeci ili da su autori prvotno stvarali bez

cilja da ih usmjere prema mladima. U tijeku vremena ta su djela prošla kroz transformacije, gubeći mnoge od svojih prvotnih osobina koje su ih vezivale uz određeno povijesno razdoblje te postajući prikladna za širok spektar dječje publike.

Legenda i njezino značenje evoluirali su kroz stoljeća prilagođavajući se raznolikim društvenim i kulturnim promjenama. Kako ističe Botica (2013:447) legende često dodiruju najdublju starinu i transformiraju se prema potrebi, posebice kad tematiziraju neke općeljudske sadržaje. Ova forma narodne književnosti često priča o zanimljivim i povijesnim događajima iz života ljudi, neovisno o njihovom društvenom statusu. Bez obzira jesu li protagonisti legende iz visokog društvenog staleža ili pučki likovi priče često ističu ono neobjašnjivo, čudesno, nevjerovatno i fantastično.

Legende se, duboko ukorijenjene u prošlost, često služe elementima proročanstava i zakletvi, dodajući dimenziju tajanstvenosti i mističnosti. One nose u sebi povijesne događaje i likove obogaćene besprijekornim detaljima, što ih čini iznimno značajnima za razumijevanje kulturne baštine. Osim toga, potrebno je istaknuti i da se legenda poklapa s mitom. Očituje se kao vrijedna povijesna baština i posebna forma priče. Ta drevna predaja, koja seže duboko u narodnu književnost, prenosi živopisne priče o seobama, ratnim pohodima, iznimnim vladarima, mudrim državicima, neustrašivim pomorcima, očaravajućim ljepoticama, junačkim borcima i drugim fascinantnim likovima. Njezina povijest često seže do najranijih korijena ljudskog stvaralaštva, kada su priče bile most između stvarnosti i mašte. Botica (2013:446) smatra kako se teorijski, legenda, kao i pisana predaja, često pojavljuje u pisanoj frakturi još od srednjovjekovlja.

Svaki životni događaj koji je neobičan ili teško shvatljiv za običan puk lako se preobražava u priču ispunjenu nevjerovatnim sadržajem koja s vremenom izrasta u legendu. Kada se legenda oslobodi okova stroge definicije i preda slobodnom pripovijedanju otvara se prostor za nevjerovatne razmjere. Stoga nije iznenađujuće što u svijetu legendi susrećemo likove poput đavla, vampira, vračara, mitskih bića, anđela, vila i drugih fantastičnih stvorenja koja dodatno obogaćuju bogatstvo izmišljenih svjetova i kulturnih priča.

U srednjem je vijeku legenda doživjela svoje zlatno razdoblje, procvat koji se je očitovao kroz raznolikost priča, bogatstvo detalja i različite kulturne utjecaje. Ta je era obilovala vitezovima, dvorcima, čarobnjacima i epskim bitkama koje su postale neizostavan dio legendi. Danas, unatoč vremenskom odmaku, legenda i dalje ostaje snažan motiv književnih nadahnuća inspirirajući autore diljem svijeta. Jurdana i

Slavujac (2016:10) napominju budući da je riječ o usmeno književnom žanru, koji odlikuje izrazita narativnost, odnosno koji se temelji na pričanju kao vrsti pripovijedanja, moguće je zaključiti da je legenda bliska djetetu kao primatelju književne poruke. Dakle, legenda, kao priča koja se prenosi usmenom predajom, stvara vezu između prošlosti i sadašnjosti, prenoseći bogatstvo kulture i tradicije. Ta snažna veza s usmenom predajom omogućava djeci da dožive čaroliju pričanja priča na način koji potiče rastuću ljubav prema književnosti i razvojnu prednost u jezičnom razumijevanju.

Kao što je već prethodno istaknuto, svaki je čovjek rođen na određenom mjestu i u određenoj sredini koja predstavlja njegov zavičaj (Jurđana, 2015). Od iznimne je važnosti djeci prenijeti duboki osjećaj povezanosti i ljubavi prema vlastitom zavičaju. Kroz aktivno sudjelovanje u stvaranju djeca aktiviraju sve svoje psihofizičke funkcije i motoričke sposobnosti stvarajući tako snažnu emocionalnu vezu s okolinom u kojoj odrastaju. U tom kontekstu, legenda se ističe kao posebno vrijedan alat jer omogućuje djetetu da zakorači u neobičan svijet mašte.

Legenda pruža djeci priliku da duboko urone u fantastične priče u kojima se likovi suočavaju s nevjerojatnim izazovima, pobjeđuju zle sile ili otkrivaju tajne prošlih vremena. Kroz takve priče djeca ne samo da uživaju u zanimljivim pustolovinama već se i identificiraju s junacima trudeći se oponašati njihove hrabre postupke. Takva vrsta emocionalne povezanosti čini učenje i razvoj djece izuzetno pozitivnim i motivirajućim iskustvom.

Primjena legendi u odgojno-obrazovnom radu, posebice u aktivnostima s djecom, ima mnoge prednosti. Kroz takav pristup djeca razvijaju svoju maštu i imaginaciju na pozitivan način gradeći bogat unutarnji svijet koji će im poslužiti kao izvor kreativnosti. Legende također nose pouke i moralne vrijednosti koje djeca intuitivno usvajaju pomažući im razumjeti razliku između dobra i zla.

Osnovna premisa da mašta ima ključnu ulogu u poticanju kreativnosti kod djece dodatno se ističe kroz povezivanje legendi, bajki i priča. Taj spoj pruža djeci priliku za duboko proživljavanje različitih situacija i likova čime se aktivno oblikuje njihova osobnost. U tom kontekstu, legende postaju bitan čimbenik u oblikovanju dječje moralne svijesti te poticanju razmišljanja o životnim vrijednostima. Uvažavajući važnost ovog procesa junaci postaju prijatelji s kojima se djeca emocionalno povezuju. Kroz suočavanje s izazovima likova iz legendi mališani ne samo da uživaju u priči već i razvijaju maštu. Osim toga, likovi iz legendi postaju uzori koji potiču na

hrabrost, poštenje i druge vrline koje grade karakter. U suštini, kroz priče o legendama stvaraju se mostovi između djetinjstva i odraslosti, pružajući djeci dragocjena oruđa za razumijevanje svijeta, oblikovanje karaktera i postavljanje temelja za buduće životne izbore.

Jurdana i Slavujac (2016:13) navode kako unutar ovog tkiva priča, prožimaju se narodna vjerovanja, poput onih u vile, čiji utjecaji duboko prožimaju ljudske živote. Na toj osnovi, razvijaju se legende koje, kao pričalački žanr, postaju snažno povezane s narativnim bogatstvom, čineći ih neodvojivim dijelom usmenoga kulturnog nasljeđa.

Botica (2013:446) smatra kako se legenda, u svojoj biti, ističe kao poseban narativni oblik koji se razlikuje od tipično predajnih struktura. Ona često priznaje religijske motivike ili nosi u sebi složene i povijesne, kako pojedinačne tako i kolektivne, asocijacije. Ovaj žanr, kako opisuje Botica (2013), izuzetno je bogat fantastičnim elementima koji često prelaze granice stvarnosti, uvodeći čitatelje ili slušatelje u svijet nadnaravnih pojava i čuda. U takvom kontekstu, legenda ne samo da pruža zabavu i doživljajnost, već i potiče na dublje razumijevanje vlastite kulture i povijesti, uvodeći nas u carstvo mašte gdje stvarnost i fantastika tijesno koegzistiraju.

U navedenom je kontekstu važno naglasiti da predaje nisu samo jednodimenzionalne priče već, naprotiv, često sjedinjuju odlike predajnoga, legendarnoga i pričalačkoga narativa. Taj bogati spoj narativnih elemenata često se izražava kroz usmeni pripovjedački izričaj odražavajući kvalitete predajnih oblika s obilježjima legende i mitske dimenzije.

2.4. Predaje

U intrigantnom tkivu usmenih predaja svaka izrečena riječ nosi teret povijesti, stvarajući nevidljivu vezu između sadašnjosti i korijena bogate kulturne baštine.

Predaja se, kao izrazita forma usmene književnosti, izdvaja svojom jedinstvenošću u odnosu na bajke i mitove. I danas, narodna predaja aktivno oblikuje kulturni pejzaž čuvajući svoje korijene. Posebna skupina pojedinaca snažno vjeruje u autentičnost predaje, stavljajući je iznad mitova i bajki, jer donosi priče utemeljene na stvarnim događajima, dok su mitovi i bajke plod mašte. Kako ističe Botica (2013:435) "predaja ima značajnu ulogu u očuvanju lokalnih identiteta, čuvajući materijalne specifičnosti, vjerovanja, povijesne okolnosti te tipične mentalitete i nazore. Ovaj oblik usmene

književnosti djeluje kao čuvar kulturne baštine, prenoseći autentičnost i lokalni duh kroz generacije”.

Predaja čuva i prenosi ono što je istinito i jedinstveno njegujući posebne priče koje se pažljivo čuvaju, brižno prepričavaju te djeluju kao ključni čuvari kolektivnog pamćenja. Predaje o davnim događajima predstavljaju dragocjene priče koje se prenose kroz generacije ostavljajući dubok trag u kulturnom tkivu. Kako ističe Botica (2013:439) “povijesne predaje imaju iznimnu važnost jer su utemeljene na povjerljivim podacima i brojnim recipijentima koji u njih vjeruju, čineći ih iznimno funkcionalnima. Njihova sposobnost očuvanja povijesnih činjenica i prenošenja pouzdanih informacija doprinosi bogatstvu kulturne baštine”.

Proučavajući usmeni folklor Bošković-Stulli (1997:6) ističe “nužnost preciznog određivanja granica podvrsta predaja, istražujući kako se one međusobno isprepliću i međusobno djeluju. Posebno naglašava da su žanrovi usmene književnosti jedinstveni zbog specifičnih okolnosti izvedbe, usmenosti i funkcija izvan okvira pisane književnosti”.

Bošković-Stulli (1997:349) navodi da “folklor, uključujući priče, prema danskome istraživaču Bengtu Holbeku, čvrsto je povezan s lokalnom sredinom, spolnim i generacijskim skupinama, zanimanjima i obitelji, a ne nužno s širom nacijom”. Autorica smatra da spoznaja o stvarnom životu folkloru u manjim zajednicama, gdje nedostaje specifičan nacionalni ili etnički identitet, sugerira da se raznolika lokalna obilježja zajedno oblikuju kao kultura pojedinog naroda. Nadalje, navodi da “hrvatske priče, prožete srednjoeuropskim, mediteranskim, panonskim i balkanskim tradicijama, crpe svoj profil i posebnost iz ovog šarolikog konteksta, no, unatoč tome, precizno određivanje hrvatskih priča kroz njihovo podrijetlo ili pretpostavljene karakteristike bilo bi neuspješno. Umjesto toga, jednostavniji kriteriji pripadnosti odražavaju se u činjenici da je hrvatski pripovjedač iznosio priču na svom jeziku, uživo, u svojoj bližoj ili široj zajednici, čime je ta priča postala hrvatska. Osim toga, zastarjelo shvaćanje da su pripovijetke isključivo prenesene usmeno od davnina do danas suprotstavljajući se pisanim oblicima više nije relevantno jer se sada proučavaju međusobni procesi između usmenosti i pisanja” (Bošković-Stulli, 1997:349).

Prema riječima Laure Honko (2010:349) “proučavanje usmenih priča neizostavan je dio folkloristike i istovremeno ključan aspekt proučavanja usmene književnosti, ujedinjujući se s drugim žanrovima”. Fokusirajući se na usmene predaje, važno je

detaljno definirati granice različitih podvrsta, istražiti njihovu međusobnu povezanost i međudjelovanje. Bošković- Stulli (1997:22) zaključuje da je “ova analiza od suštinske važnosti jer se žanrovi usmene književnosti značajno razlikuju od pisane književnosti zbog specifičnih okolnosti izvedbe, elementa usmenosti i vanjskih funkcija”. Takav pristup omogućuje dublje razumijevanje dinamike usmenog pripovijedanja uključujući kompleksne odnose unutar žanrova usmene književnosti.

Botica (2013:434) ističe da “predaja crpi svoju snagu iz mitskih elemenata, često zamagljenih, tajanstvenih i gotovo bezobličnih sila tog dalekog, a ipak bliskog svijeta. Autor naglašava kako predaju oblikuju raznolike demonološke intrige čiji sudionici često interveniraju u ljudske živote preplićući se s nejasnim asocijacijama na stvarni i izmišljeni povijesni život. Nadalje, predaja obiluje raznovrsnim likovima, bilo da su mitološki, povijesni ili kvazipovijesni te razotkriva tajne društava i okoline u kojoj ljudi žive. Istovremeno, istražuje lokalne i mjesne specifičnosti, stvarajući bogatstvo simbola i priča”.

Predaje ponekad pronalaze svoje korijene u pripovijedanjima o određenim osobama ili događajima, a takve su vrste predaja poznate kao etimologizirane predaje. U njima se često traži dublje značenje ili objašnjenje pojedinih pojava ili imena. Botica (2013:440) smatra da je “vjerovanje u ove predaje često povezano s raznolikim oblicima praznovjernosti, koje se prenose kao kolektivno uvjerenje, mišljenje ili osjećanje. To uključuje uvjerenja o vilama, vješticama, morama, vukodlacima, mačkama i drugim mitskim i fantastičnim bićima, čime ove predaje postaju dragocjen izraz kulturnog nasljeđa”.

U konačnici, etimologizirane predaje otvaraju prozor u prošlost omogućujući nam da zaronimo u dubine vremena i istražimo izvor raznolikih pojava i imena. Njihova važnost ne leži samo u očuvanju kulturnog nasljeđa, već i u sposobnosti prijenosa vjerovanja i narativnih motiva kroz generacije, čime postaju neprocjenjiv izraz kontinuiteta i evolucije kolektivne svijesti.

Povijesne predaje služe očuvanju sjećanja na događaje koji su se odigrali u prošlosti, bilo nedavnoj ili udaljenijoj te imaju utjecaj na daljnji razvoj povijesti u određenom okruženju. One mogu ostaviti duboki trag na narod, kulturu, tradiciju i običaje, kako materijalne tako i nematerijalne. Obično se prenose kao kronike, ponekad kao fabule, ali nikada kao potpuno točne kronologije događaja odnosno memorati.

“Za razliku od bajke, odnosno od univerzalno prepoznatljivoga bajkovitog određenja, još više od mitskoga, narodne predaje najbolje funkcioniraju u sasvim određenoj pojedinačnoj sredini i čuvaju biljeg lokalnoga na svim razinama. U književnoteorijskom opisu taj je pripovjedni oblik dobio različita značenja. Tako ga je Jolles motrio u trostrukome značenju. Određena sredina vjeruje predajama, i upravo kategorija vjerovanja u ono o čemu se priča znatno udaljuje taj žanr od mita i bajke. Umjesto općega i nadnaravnoga, u predaji je sve koncentrirano na stvarno, ovozemno, prepoznatljivo. Predaja konzervira sve ono što je određena sredina stvorila te je ona jamstvo generacijskoga vjerovanja na određenom prostoru, čuva povijesno pamćenje i tipizira ga. Predajno stvaralaštvo tog tipa ne troši vrijeme, pa i kad nestane kao pojedini narativ, opet ga može oživjeti.” (Botica, 2013:436).

“Povijesne predaje osobito se pomno čuvaju i prenose priče o povijesno uvjetovanim motivima, o značajnim povijesnim osobama i presudnim događajima, jednako kao i o važnim obiteljskim sagama, a takve su predaje često potkrepljene stvarnim dokumentima, odnosno dokazima o njihovom zbivanju te funkcioniraju upravo zbog velikog broja recipijenata koji u njih vjeruju” (Botica, 2013:439).

Jardas u svojoj knjizi *Kitica mažurani* opisuje izazove s kojima su se Kastavci nosili tijekom svih godina počevši od zapisa 1028. godine. Kastavštinom je gospodarilo puno gospodara, a svaki je tražio sve više. Kastavci su se kroz povijest suočavali s brojnim izazovima i često su nastojali zaštititi svoje interese i prava. Jedan od ključnih načina na koji su to činili bio je kroz donošenje lokalnih zakona i propisa: “Tako su za Belu nedjeu 1400. leta napisali kastafske pravice i užance na domaćen kastafskeni zajike glagojskemi slovi, a to j bil napisan Kastafski štatut” (Jardas, 2000:18).

Takvi zakoni također su održavali težnju prema većoj pravdi i poštivanju prava, što je bilo ključno za održavanje društvenog mira i reda u Kastvu.

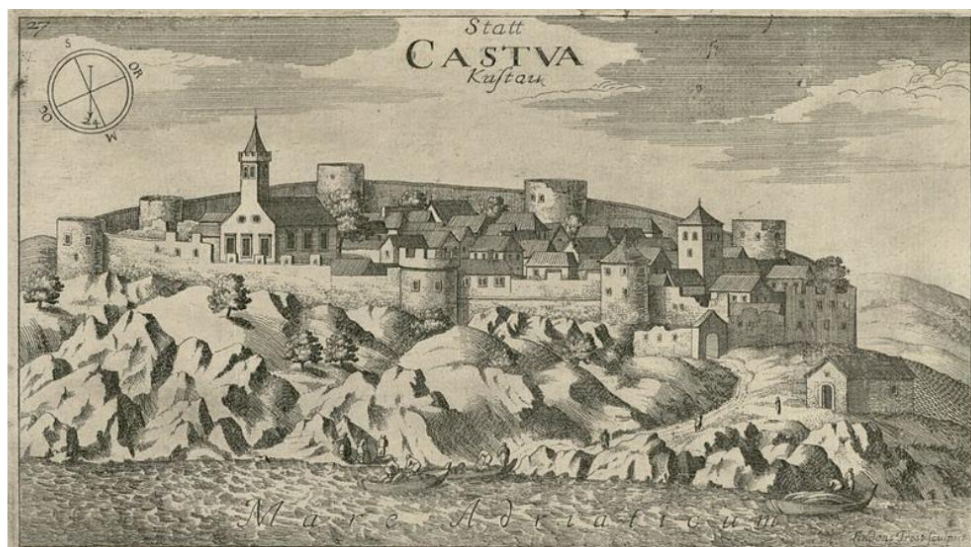
2.5. Grad Kastav i njegova usmena prozna baština

Grad Kastav, smješten u Primorskoj-goranskoj županiji, ponosno se uzdiže na brijegu 365 metara iznad razine mora. Podrijetlo imena Kastav ostaje nejasno, no

neka tumačenja sugeriraju mogućnost da potječe od keltske riječi *kast* što znači stijena ili latinske riječi *castellum* što označava dvorac.

Grad Kastav čuva svoju izuzetno bogatu povijest okrunjenu arhitektonskim blagom i drugim vrijednim spomenicima. Osim što čuva svoju baštinu, Kastav odaje počast kulturi, prirodi i tradiciji primjerice održavanjem manifestacije Bela nedeja. Značajna mjesta poput gradskog Kaštela, Gradske lože i Voltice, Trga Lokvina, ruševne Crekvine, crkve sv. Jelene Križarice i crkvice sv. Trojice svjedoče o ne samo dokazanoj, već i nedokazanoj povijesti ovog grada. Bogata povijest Kastva sačuvana je u knjigama, pisanim dokumentima i djelima koja se bave hrvatskom poviješću, čineći živim sjećanje na prošla stoljeća. (Munić, 2002).

Slika 1. Grad Kastav

Izvor: Kastav naš stari grad, <https://kastav.poduckun.net/> (preuzeto 10.12.2023.)

Kastavci su hrabro ustali protiv kapetana Morellija na Trgu Lokvina 1666. godine, provalili u Kaštel i kapetana utopili u vodi, točnije, bacili ga u bunar. Taj događaj ostaje trajno urezan u kolektivno pamćenje grada. Godine 1885. u Kastvu je uspostavljena Državna stručna škola, poznata kao Delavska škola, dok je 1906. godine otvorena i Učiteljska škola koja je uspješno djelovala sve do 1947. godine. Nakon Drugog svjetskog rata Kastav je imao status općine do 1956. godine kada se je spojio s Općinom Rijeka. Godine 1993. ponovno je postao samostalna općina, a

gradski je status dobio 1997. godine obnavljajući svoju autonomiju i značaj u regionalnom kontekstu (Službena stranica - Grad Kastav, 2022.).

Prema Franjo-Šepić Bertin (1997), Kastav obiluje mitovima i legendama koje čine bogatstvo lokalne kulturne baštine. Među mnogim pričama, *Legenda o Zvončarima* zauzima posebno mjesto. Spomenuta priča vjerno odražava tradiciju zvončara koja je duboko ukorijenjena u kastavsku kulturu.

Prema Jardasu (1994) *Legenda o nastanku Šparožne jame* dodatno obogaćuje mitologiju mjesta pružajući zanimljiv pogled na podrijetlo prirodnog fenomena.

Legenda o Bradonji i Nogonji, *Legenda o Čoški i Maroški* te *Legenda o Crekvini* dodatno dočaravaju lokalnu mitologiju nudeći priče o intrigantnim likovima i događajima. *Legenda o spaljivanju vještica na Žudiki* prikazuje kako su stari Kastavci obilježavali određene datume i ritualno se nosili s vjеровanjima.

Jardas (1994) navodi priče poput *Kako su Kastavci seli sol i sadili srdelice*, *Kako su Kastavci vukli kravu na zvonik* te *Kako su Kastavci topom gađali Lovrance* pružaju uvid u svakodnevni život zajednice, istovremeno povezane lokalnim specifičnostima.

Legende o Maliku vjerno odražavaju kulturne i povijesne slojeve Kastva. Posebno je intrigantna legenda *Kapetan Frano Morelli* koja sadrži elemente lokalne povijesti ili folklorne tradicije.

Ovaj bogat repertoar mitova i legendi čini Kastav jedinstvenim nositeljem kulturnog identiteta, pridonoseći očuvanju i prenošenju lokalne baštine na buduće generacije.

Svakako je potrebno istaknuti da je Ivo Jardas prvi zapisao usmene priče o kapetanu Morelliju, no njegovi zapisi nisu posebno namijenjeni dječjem auditoriju. Jardas je rođen 1888. godine u Marčeljima. Nakon završene pučke škole u Svetom Mateju (današnje Viškovo) i Delavske škole u Kastvu započeo je raznoliku karijeru koja ga je vodila od pastirstva, rada u pilani, paljenja vapna, tesanja drva pa do rudarstva u Sjedinjenim Američkim Državama (Hrvatski biografski leksikon, 2005.).

Otišao je u Ameriku sa svega sedamnaest godina u potrazi za boljim životom. Život u Americi nije ispunio njegova očekivanja, a ljubav prema rodnom kraju odvela ga je natrag u Kastavštinu. Godine 1913. završio je Učiteljsku školu u Kastvu, stekavši *Svjedodžbu zrelosti za pučke škole s hrvatskim nastavnim jezikom*. Ivo Jardas postao je učitelj u Martinčićima, pokraj Grožnjana, zatim na Kantridi u Rijeci. Službovao je i u Međimurju i Hrvatskom zagorju te u Jastrebarskom i Lokvama. Prije

umirovljenja, 1951. godine, obnašao je dužnost upravitelja osnovne škole u Harambašićevoj ulici u Zagrebu.

Kao narodni učitelj i hrvatski domoljub suočavao se je s čestim promjenama mjesta službovanja zbog političkih prilika toga vremena. Unatoč izazovima koje je donosila politička situacija ostao je dosljedan svojim idealima. Zbog svojih uvjerenja proveo je tri godine u Austro-Ugarskim zatvorima. Umro je 1978. godine (Kitica Mažurani, 2000:13).

Slika 2. Ivo Jardas

Izvor: Istrapedia, <https://www.istrapedia.hr/it/natuknice/1325/jardas-ivo-ivan> (preuzeto, 11.12.2023.)

Jardasove usmene verzije o kapetanu Morelliju objavljene su u njegova dva djela: *Kastavština i Kitica mažurani*.

Njegovo djelo *Kastavština* objavljeno je 1957. godine (drugo izdanje 1994. i treće 2010. godine) predstavlja detaljan prikaz tradicijskog načina života u Kastvu: poljoprivredne radove, običaje, praznovjerja te pojedinosti obrtničkih zanimanja. Osim toga, djelo dokumentira odgovarajuću terminologiju i specifičnu kastavsku čakavštinu. Važno je istaknuti da je Jardas u toj svojoj opsežnoj monografiji prikazao,

odnosno objavio i usmenoknjiževnu građu koju je zabilježio na tom terenu. U toj građi je i tekst pod naslovom *Kastafci su kapitana va lokvu hitili*. Evo početnog ulomka: "Kapitán Fráne Morèlli otěl je po sōj silnoj sile Kastāfcem navrēc něki novī dāfki za svojü valputiju lēta 1666. Kastāfci su počēli navājdāt, šršurāt, sakomantit i, najzādā, sūnulā j' jenā trūpa nutar va kaštēl. Zgrābili su kapitana za nogi i brankanāli ga po skāleh; sē mu j' glāvā bubāla ob skalini. Kapitan da j' kričal: 'Pomozite bog i svēta Trojica!' Kastāfci su pāk govorili: 'Ni trēbe, ně, böga, ni svēte Trojice! Čemo sāmi, sāmi!' Zivlēkli su ga s kaštēla i smrkñūli v lökvu, ka j' bila změj kaštēla i změj crēkvice svēte Trojice" (Jardas, 1957:12).

U djelu *Kitica mažurani* ta je usmena priča objavljena pod naslovom *SI SMO GA*, a navedeni sukob je prikazan na sljedeći način: "Gospoščina i njiji valput, kapitan Fran Morelli, Rečan, zabili su bili kako Kastafci kaštigaju onega ki njije pravice pod nogi hita. Leta 1666. kapitan Morelli ordinal je bircon da moraju poč pobirat neku novu desetinu ke ni va Kastafćine nikad bilo, a to se zna, ni za tu desetinu ni niš pisalo va Kastafskēn štatute. Kastafci j to tako raskuričalo da su se si zdignuli ko da j vas Grad va barufe. Razbili su vrata na Kaštele i nagnuli su nutar. Zgrabili su kapitana za se mile moći i za nogi su ga brankanali van. Kad su ga po skaleh vukli, se da mu je glava poskakevala po skalinah" (Jardas, 1953:7-8).

Ivo Jardas je kroz djela *Kastavština* i *Kitica mažurani* pružio autentične interpretacije legende o kapetanu Franu Morelliju. Tim je djelima duboko zaronio u život i običaje Kastva stvarajući vrijedan zapis koji svjedoči o promjenama koje su stoljećima oblikovale to područje.

Iako se u javnosti taj usmeni tekst označuje kao legenda, nije riječ o jednodimenzionalnoj priči nego o vrsti usmenog teksta koji sjedinjuje odlike predajnoga, legendarnoga i pričalačkoga narativa. Riječ je o spoju narativnih elemenata koji se iskazuje kroz usmeni pripovjedački izričaj odražavajući kvalitete predajnih oblika s obilježjima legende.

3. SI SMO GA! U OBLIČJU SLIKOVNICE

Si smo ga! je djelo o kapetanu Franu Morelliju i Kastvu, čuvaru vlastite povijesti i duboko ukorijenjenih tradicija, u kojem se isprepliću stvarnost i mašta.

Slikovnica, čiji je temelj postavljen perima kreativnih mladih autora Osnovne škole *Milan Brozović* iz Kastva, predstavlja autentičan doprinos očuvanju kastavske baštine. U rukama djece, ova knjiga nije samo puko štivo, već prozor u prošlost koji nam omogućuje da zavirimo u živopisne događaje koji su oblikovali Kastav. Urednica Dragica Stanić, zajedno sa suradnicama Majom Šikić i Dubravkom Urodom, predvodila je ovaj projekt s posebnom pažnjom. Izdavači slikovnice su Osnovna škola *Milan Brozović*, Matica hrvatska, Grad Kastav i Adamić. Čakavski je tekst lektorirao Branko Kukurin, a standardni Dubravka Uroda. Njihova briga i strast prema lokalnoj baštini odražavaju se na svakoj stranici slikovnice. Kroz njihovo je umijeće poučavanja kreativnost mladih talenata stvaralački kanalizirana kako bi oživjela priče koje se protežu kroz vjekove. Ova je slikovnica trajna baština koja prenosi vrijednosti, tradiciju i identitet Kastva na nove generacije. Slikovna umjetnost, iskazana kroz ilustracije učenika Osnovne škole *Milan Brozović* Kastav, postala je ne samo vizualno zadovoljstvo, već i snažan izraz ljubavi prema domaćem kraju.

Slikovnica je priča o junacima iz prošlosti, ali također predstavlja odraz sadašnjosti, gdje se mladi autori spajaju s korijenima svoje lokalne zajednice. Kroz priču oživljavaju događaje koji su Kastav oblikovali u prošlosti, od zloglasnog kapetana Morellija do hrabrih Kastavaca koji su odlučili stati na kraj njegovoj tiraniji.

Slika 3. Slikovnica je pisana na čakavskom narječju i standardnom književnom jeziku

Izvor: Slikovnica *Si smo ga!*

Slikovnica *Si smo ga!* predstavlja čaroban spomenar prepun kastavskih priča ispisanih istovremeno, kako je istaknuto, na čakavskom idiomu i standardnom književnom jeziku. Njezine stranice predstavljaju ne samo tekstualni reljef prošlosti Kastva, već i most između lokalne tradicije i šireg književnog izraza, tvoreći time jedinstvenu literarnu sintezu. Riječi čakavskog dijalekta kao da plešu sa standardnim jezikom stvarajući harmoniju koja zvuči poput drevne melodije i odjekuje kroz vjekove.

Kroz njezinu naraciju, vješto vođenu perom autorice Dragice Stanić, oživljavaju se legende o zloglasnom kastavskom kapetanu Franu Morelliju. S mnoštvom intrigantnih detalja i slikovitih opisa slikovnica pruža čitateljima uvid u jedinstvene povijesne i folklorne aspekte Kastva istovremeno oplemenjujući maštu čitatelja i povezujući ju s bogatom baštinom pitoresknog gradića.

Autorica djela, Dragica Stanić, rođena je 1949. godine u Zagrebu, a njezina je životna priča oblikovala predanost očuvanju zavičajne baštine. Kao dijete je odvojena od roditelja te su je usvojili očeva sestra i njezin muž dobivajući tako novo ime - Zvezdana. Zbog tog životnog iskustva naglašava čakavski kao svoj materinji jezik (GLAS KASTAVSKI, 2019.).

Slika 4. Autorica djela *Si smo ga!* Dragica Stanić

Izvor: Torpedo media, <https://torpedo.media/razgovor-dragica-stanic-zajik-ce-bit-ziv-dokla-bude-onehki-ga-rabe-i-govore/> (preuzeto, 11.12.2023.)

Kastav, mjesto njezinog odrastanja, doma i školovanja, postalo joj je temelj života. Od 1969. godine Stanić je posvećena radu kao učiteljica u kastavskoj osnovnoj školi, gdje je kroz godine razvila posebno zanimanje za Waldorfsku pedagogiju i dramski odgoj. Autorica je knjige *Igram se, a učim*, koju je napisala zajedno s pet učiteljica iz Hrvatske, pružajući uvid u učenje kroz radostan pristup. Kao učiteljica razredne nastave Dragica Stanić je dobila priznanje Ministarstva za 2000. godinu zbog uspjeha, kvalitete i kreativnosti u radu. Njena predanost nije ostala nezamijećena, s nagradom Općine Kastav 1996. godine i nagradom Grada Kastva za životno djelo 2001. godine (GLAS KASTAVSKI, 2019.).

Paziteljicom dragoga ČA nazivaju je zbog iskustva i stručnosti u vođenju i odgoju generacija djece. O važnosti čakavštine piše Cvjetana Miletić, dugogodišnja promicateljica kastavske čakavštine. Upravo je Miletić autorica *Slovnika kastafskega govora* iz 2019. godine koji ima ključnu ulogu u popunjavanju praznine u čakavskim

dijalektološkim rječnicima. Govor Kastavštine, dokumentiran u *Slovníku*, ima posebnu važnost kao neizostavan dio identiteta žitelja Kastavštine. Rječnik se fokusira na lekseme u uporabi na najužem području Kastva i njegove neposredne okolice. Autorica, osim bogate natukničke građe, pridonosi i predgovorom na kastavskom idiomu, prenoseći duh starih i modernih vremena te uvodeći čitatelje u svijet kastavskog života. *Slovník kastavskega govora* ne predstavlja samo lingvistički resurs, nego i neprocjenjivu kulturnu baštinu, čuvajući govor kao identitetski element Kastavštine. Autorica je, zajedno s ostalima koji su doprinijeli *Slovníku*, svjesna važnosti očuvanja autohtonog izričaja i identiteta.

Tijekom bogate karijere, poticala je ljubav prema zavičaju, prenoseći svojim učenicima entuzijazam, radost i ponos u predstavljanju njihova kraja. Ističući važnost timskog rada naglašava da uspjehe nije postigla sama.

Stanić je autorica slikovnice *Si smo ga!* koja se bavi legendom o zloglasnom kapetanu Franu Morelliju. Njezino životno djelo predstavlja primjer osobe koja ne samo da živi u svom zavičaju, već se i s ljubavlju posvećuje njegovim običajima i legendama dijeleći tu ljubav s drugima (GLAS KASTAVSKI, 2019.).

3.1. Slikovnica kao glavna vrsta dječje književnosti i prva knjiga u životu djeteta

Slikovnica predstavlja prvo književno iskustvo koje dijete doživljava u svojim ranim godinama. Osmišljena je kao posebno štivo prilagođeno dječjim rukama i razumijevanju, čineći dijete glavnim korisnikom ovog oblika književnosti. Upravo zbog toga, teme koje se obrađuju u slikovnici birane su s obzirom na bliskost i zanimljivost za djecu predškolske dobi. Slikovnica se, stoga, često percipira kao savršena knjiga za najmlađe (Crnković, Težak, 2002, prema Verdonik, 2015).

Osim toga, slikovnica predstavlja čaroban spoj teksta i ilustracija koji zajedno oblikuju živopisan svijet kroz priče ispričane događajima, likovima, okolinom i atmosferom. Visoka se kvaliteta ovog književnog formata postiže dubokim razumijevanjem i suradnjom između autora i ilustratora, a neki autori (Šišnović, 2011) podržavaju ideju da bi ista osoba mogla biti autor teksta i ilustracija, pružajući tako najbolji prikaz autorskog stvaralaštva u slikama.

Djeca kroz slikovnicu prvo usmjeravaju pažnju prema slikama, a tek potom prema jeziku. Već u prvim danima života, slikovnica postaje važan element koji potiče razvoj sposobnosti uočavanja, razmišljanja i razvoja verbalnog izražavanja. Osim toga, aktivno sudjelovanje u doživljaju slikovnice potiče razvoj mašte, utječe na emocionalni razvoj djeteta te pridonosi oblikovanju estetskih stavova.

Kao prvo književno iskustvo djeteta slikovnica označava prijelaz iz stvarnog svijeta u simbolički. Osim toga, potiče dijete na istraživanje okoline, doživljavanje novih emocija i otkrivanje čarolije pisane riječi kao sredstva za prijenos informacija. Slikovnica igra ključnu ulogu u razvoju djetetovih spoznaja i govora obogaćujući vokabular i zadovoljavajući prirodnu dječju potrebu za učenjem i istraživanjem novih saznanja (Majhut i Zalar, 2008).

Slikovnica, kroz svoj sadržaj, omogućuje djeci prvi susret s umjetnošću, pružajući informacije o boji, skladu i veličinama. Osim toga, tekst koji je sadržan u slikovnici djeci služi kao poticaj za proširivanje vokabulara, učenje novih riječi, razvoj govora te intelektualni napredak. Slikovnice koje koriste stihove i rime potiču interes djece za poezijom te ih potiču na eksperimentiranje i stvaranje vlastitih stihova (Šišnović, 2011).

Važno je da slikovnica bude izazovna za dijete, nalazeći se na razini koja je malo iznad djetetovog trenutnog znanja i sposobnosti. Time se potiče zdrav razvoj na svim područjima. Slikovnica se smatra primarnom vrstom dječje književnosti koja zadovoljava tri ključna kriterija za tu kategorizaciju: pisana je za djecu, ima junake koji su djeca ili bića bliska djeci te je svrstana u dječju literaturu prema odabiru nakladnika i knjižničara (Crnković, Težak, 2002).

Uvođenjem ranog čitanja raznolikih slikovnica u život djece gradimo čvrste temelje koji oblikuju njihov svjetonazor i pomažu im suočiti se s različitim izazovima. Slikovnice pridonose djetetovom stjecanju novih spoznaja, obogaćujući rječnik, potičući govorne vještine te povezujući govoreni i pisani jezik, sliku i riječ kao simbole koji prenose poruke.

Kroz slikovnice, djeca razvijaju pažnju, pamćenje i logičko zaključivanje. Također, slikovnice potiču djecu na kreativno razmišljanje i razvoj mašte te stjecanje emocionalne inteligencije. Slikovnice igraju ključnu ulogu u obogaćivanju vokabulara djece, potičući istovremeno razvoj početnih vještina čitanja i pisanja. Čitanje slikovnica i postavljanje pitanja djeci omogućava izražavanje vlastitih promišljanja o temama koje su im važne. Slušanje djece, praćenje njihovih interesa te poticanje na

čitanje prilagođeno njihovoj dobi ključno je za razvoj ljubavi prema knjigama i čitanju. Interakcija s odraslima i vršnjacima tijekom čitanja ili pričanja slikovnica doprinosi pozitivnom iskustvu i jača povezanost s književnim svijetom.

Estetski aspekt slikovnica igra značajnu ulogu u razvoju osjećaja za ljepotu kod djece potičući emotivne reakcije od najranije dobi. Estetika slikovnica pridonosi formiranju dječjeg ukusa stvarajući temelje za daljnje uživanje u književnosti i umjetnosti.

Crnković (1990:9) smatra kako "umjetnički dosezi slikovnica ovise o savršenoj simbiozi između slike i teksta, uz preduvjet da su i slike i tekst izraženi na umjetničkoj visini. Slikovnica se ističe kao posebno djelo jer može zadovoljiti dvije vrste ljepote - likovnu i literarnu - stvarajući harmoničnu cjelinu. Međutim, njena snaga može istovremeno biti i slabost, budući da je izložena potencijalnoj degradaciji kroz likovni kič i/ili literarni šund". Navodi i kako "ključna uloga u kvaliteti slikovnice pripada usklađenosti između ilustracija i teksta. Slikovnica doseže svoj umjetnički vrhunac kada se ove dvije komponente međusobno nadopunjuju i stvaraju sinergiju koja obogaćuje djetetovo iskustvo čitanja. No, istovremeno, postoji i opasnost od dvostruke degradacije, gdje neuspjela likovna izvedba ili kvaliteta teksta mogu umanjiti umjetnički dojam slikovnice. Osim toga, umjetnički uspjeh slikovnice ovisi o kvaliteti grafičke izvedbe te spremnosti i stručnosti grafičkih radnika. Grafički elementi imaju ključnu ulogu u prenošenju vizualne priče, a razina grafičke industrije može značajno utjecati na opći dojam i privlačnost slikovnice" (Crnković, 1990:9). Stoga, kako bi slikovnica postigla svoj umjetnički potencijal, potrebna je harmonična suradnja između autora, ilustratora i grafičkih stručnjaka.

Raznolikost klasifikacije slikovnica predstavlja izazov, budući da mnogi autori, pedagozi i nakladnici nude vlastite perspektive. Univerzalni kriterij za klasifikaciju nije jednostavno postaviti s obzirom na mnoge aspekte koje slikovnice mogu obuhvatiti. Majhut i Zalar (2008) pružaju opsežnu podjelu, uzimajući u obzir oblik, sadržaj, strukturu izlaganja, likovne tehnike i sudjelovanje recipijenta. Kada je riječ o obliku, autori prepoznaju šest glavnih vrsta slikovnica: *leporello*, *pop-up* slikovnice, nepoderive slikovnice, slikovnice igračke, multimedijske slikovnice i elektroničke slikovnice (Majhut i Zalar, 2008).

Što se tiče sadržaja, slikovnica može tematizirati gotovo sve što je prikladno za djecu. Uobičajene teme uključuju djetetov svakodnevni život, životinje, priroda, abecedni sadržaji, fantastika, igre i dr. Struktura izlaganja slikovnica podijeljena je na narativne i tematske, dok se prema likovnim tehnikama slikovnice dijele na

fotografske, lutkarske, strip i slikovnice stvarnih dječjih crteža i crteža umjetnika te interaktivne slikovnice.

U pogledu sudjelovanja recipijenta, slikovnice se klasificiraju prema tome jesu li namijenjene samostalnom rukovanju djeteta ili zahtijevaju aktivno uključivanje odraslih, često kao pripovjedača koji olakšava komunikaciju s djecom koja još ne znaju čitati.

Zalar i Majhut (2008) također ističu pojavu problemskih slikovnica, koje hrabro istražuju teme ranije smatrane tabuom. Takve slikovnice djeci nude priliku da bolje razumiju vlastite osjećaje, povežu se s likovima u priči, razotkriju skrivene probleme u vlastitom životu i pronađu načine suočavanja s negativnim emocijama što ih čini i terapijskim alatom za podršku djeci u različitim situacijama.

Slikovnice se, prema količini teksta, mogu podijeliti na različite vrste, uključujući one bez riječi, piktografske, s minimalnom količinom teksta te one pisane u stihovima ili prozi (Majhut, Zalar, 2008). Bez obzira na količinu teksta, ključno je shvatiti da je suština slikovnice u sjajnom spoju teksta i ilustracija. Iako slikovnica može postojati samo kao skup ilustracija bez teksta, obrnuto nije moguće - slikovnica ne može funkcionirati bez ilustracija (Crnković i Težak, 2002).

Kod čitanja slikovnica, iskustvo nije nužno linearno, kao što je to često slučaj u romanima, poeziji i drugim književnim žanrovima. U slikovnicama, čitatelj postaje promatrač događanja, sudionik koji istovremeno čita tekst i istražuje ilustracije, pronalazeći u njima dodatna značenja (Kalić, 2018). Čitanjem slikovnice, čitatelj aktivno sudjeluje u stvaranju značenja, poistovjećujući se s likovima ili radnjom koja se odvija na stranicama, povezujući priču s vlastitim životnim iskustvima. To posebno dolazi do izražaja u slikovnicama bez teksta, gdje čitatelj postaje kreator radnje, interpretira slike, prepoznaje emocije likova te konstruira vlastite uzročno-posljedične veze između različitih situacija prikazanih na ilustracijama. Slikovnica stvara prostor za interaktivnost i individualnu interpretaciju čineći čitanje dinamičnim i osobnim iskustvom.

Prema Zalaru i Majhutu (2008) slikovnica koristi tekst kao ključni element za poticanje djece na istraživanje svijeta pisanja i izražavanja. Pruža im priliku za razvoj emocionalnih reakcija, proširenje spoznaja i istraživanje novih načina komunikacije. Bogatstvo riječi i poticanje razvoja govora kroz slikovnice doprinosi obogaćivanju dječjeg vokabulara te podržava razvoj jezičnih vještina. Također, autori ističu da

slikovnica pomaže djeci u prepoznavanju situacijskog konteksta nakon simboličkog, olakšavajući im prijelaz iz apstraktnog u stvarni svijet.

Tekst u slikovnicama može djelovati kao stepenica prema razvoju čitalačkih i pismenih sposobnosti (Novović i Popović, 2020). Slikovnica, kao pisani i ilustrirani medij namijenjen djeci, potiče istraživački duh, razvija ljubav prema čitanju i istraživanju svijeta riječi. Kroz priče napisane u slikovnicama djeca se potiču na razmišljanje i stvaranje vlastitih priča što dodatno razvija njihovu kreativnost. Slikovnica postaje platforma koja ne samo što uči djecu čitanju i pisanju, već potiče razvoj njihove maštovitosti i izražajnosti.

3.2. Slikovnica i dijete

Slikovnica postaje neizostavna pratnja dječjeg svijeta stvarajući uzbudljivu vezu između riječi i ilustracija. Analizom uloge slikovnica u djetetovom razvoju otkrivamo kako ova čarobna forma književnosti potiče kreativnost, razvija jezične vještine te uspostavlja most između djetetove maštovite stvarnosti i svijeta pisane riječi.

Kako bi se iskoristio odgojni potencijal slikovnica, ključno je da obavljaju niz funkcija koje omogućuju djetetu da ih koristi kao medij povezanosti između sebe i okolnog svijeta koji želi istražiti. Slikovnice pružaju djeci uvid u vlastitu osobnost, odnose s ljudima u njihovom životu te okolinu u kojoj odrastaju. Kroz slikovnice, djeca jačaju veze s obitelji, prijateljima i drugim značajnim osobama u njihovim životima. Imaju ključnu ulogu u odgoju djece, potičući ih na iznošenje vlastitih mišljenja i oblikovanje stavova. Kroz njih, djeca razvijaju sposobnost usmjeravanja pažnje na odnose između ljudi, situacija i pojava, stvarajući temelje za razumijevanje i stvaranje usporedbi. Osim toga, slikovnice pomažu djeci u prepoznavanju mogućih problema i situacija te ih podučavaju rješavanju problema (Šišnović, 2011).

Odgajatelji u okviru odgojno-obrazovnog rada mogu koristiti slikovnice kao sredstvo za uvođenje knjiga u život djeteta. Njihova zadaća uključuje predstavljanje ilustracija, čitanje teksta i vođenje razgovora s djecom o svakoj slikovnici. Bitno je da odgajatelji pažljivo biraju slikovnice koje će djeca usvajati, osiguravajući da tekst i ilustracije budu prilagođeni dobi djeteta, uzimajući u obzir i individualne razlike unutar vrtičke skupine. Slikovnice trebaju biti prilagođene na način koji omogućuje djeci razumijevanje poruka koje se prenose kroz njih (Crnković i Težak, 2002).

U prvim mjesecima, bebe vole ritmične pjesmice i brojalice koje im donose veselje i podstiču rani razvoj jezika. Kada bebe dostignu između šest i dvanaest mjeseci, raznolikost materijala u slikovnicama postaje važna. Slikovnice od tkanine, spužve ili plastike nude senzorne doživljaje i potiču istraživanje, dok one koje se mogu otvarati, rasklapati ili povlačiti doprinose razvoju finih motoričkih sposobnosti i koordinacije pokreta ruku i očiju. Ove interaktivne slikovnice nude djetetu raznovrsno iskustvo koje podržava njegov sveukupni razvoj tijekom važnih ranih faza (Kiš i Pavić, 2019).

Preporučljivo je predstaviti djetetu slikovnicu koja se fokusira na predmete i situacije iz njegove neposredne okoline. Kako djeca u dobi od oko dvije godine sve više pokazuju interes za samostalnim pregledavanjem slikovnica ilustracije postaju ključan element koji obogaćuje njihovo iskustvo čitanja. Slikovnice s minimalnim ili bez teksta idealne su za mlađu djecu jer ih potiču da se fokusiraju na slike i upijaju priču iz vizualnih elemenata. Ilustracije u ovakvim slikovnicama trebaju koristiti osnovne boje i prikazivati prepoznatljive predmete iz svakodnevnog života, što olakšava djetetu povezivanje i razumijevanje priče. U trećoj i četvrtoj godini, djeca proširuju svoj vokabular i počinju razumijevati složenije koncepte i radnje. Stoga, preporučuje se ponuda slikovnica koje sadrže priče s višeslojnim zapletima i karakterima, što potiče njihov jezični razvoj. Važno je izbjegavati slikovnice koje se svode samo na jednostavno imenovanje predmeta na ilustracijama, jer takve slikovnice ne pružaju dovoljno stimulacije za razvoj jezičnih vještina u ovoj fazi djetetovog razvoja (Kiš i Pavić, 2019).

Slikovnice za djecu u toj dobi trebale bi sadržavati priče s razvijenom radnjom i jednostavnim zapletom kako bi djeci bile razumljive i zanimljive. Također, priča bi trebala uključivati manji broj likova kako bi djeca lakše pratila radnju i identificirala se s glavnim junacima. Takve slikovnice potiču razvoj jezičnih vještina i sposobnost razumijevanja priča, pružajući djeci iskustvo kojim se podupire njihov kognitivni i emocionalni razvoj. U dobi od četiri do pet godina, djeca se često privlače slikovnicama s jednostavnim zapletom i likovima koji odražavaju njihovo vlastito iskustvo, što im omogućuje lakše povezivanje s pričom. Detaljne ilustracije su ključne jer pomažu djeci da bolje razumiju priču i zadrže pažnju (Kiš i Pavić, 2019).

S oko pet godina, djeca postaju zainteresiranija za složenije ilustracije koje sadrže više detalja i likovnih elemenata. Počinju pažljivije promatrati crteže i razmatrati odnose likova i radnju unutar njih. U ovoj dobi, djeca razvijaju svoju kreativnost i sposobnost opažanja, često komentirajući i primjećujući detalje u ilustracijama koji su

im ranije možda promakli. Kada djeca napune šest godina, počinju pokazivati interes za bajke, basne i priče koje se odnose na udaljene zemlje, prošlost i fantastične svjetove. Ova raznolikost tema doprinosi razvoju njihove mašte, širi horizont njihovih interesa te ih potiče na istraživanje različitih žanrova slikovnica. Ova faza razvoja djeteta predstavlja vrijeme kada se otvaraju prema širokom spektru priča koje im pomažu u razumijevanju svijeta oko sebe i potiču ih na daljnje istraživanje (Kiš i Pavić, 2019).

3.3. Usmena slika Kastva u odabranoj slikovnici

U početnom poglavlju slikovnice *Si smo ga!* Dragica Stanić uvodi čitatelje u Kastav opisujući ga kao živuću knjigu prošlosti. Vodi nas kroz labirint zidina, kula, crkvi, kućica te šume Lozu i Lužinu gdje svaki kamen i svako drvo ima vlastitu priču. Autorica navodi (Stanić, 2009:5) "Njegove zidine, kule, crkve, njegove kućice i nekadašnji dvori kastavske gospode, šume Loza i Lužina rado šapuću priče iz prošlosti".

Slika 5. Uvodni dio slikovnice *Si smo ga!*

Izvor: Slikovnica *Si smo ga!*

Grad Kastav postaje ne samo skup građevina već i živo tkivo sjećanja, gdje prošlost teče kroz svaki kamen i kulturno naslijeđe prožima svaki dio njegova pejzaža. Stari kameni zidovi postaju svjedoci vremena, kule kustosima priča koje su prenosili starci i djeca generacijama unatrag. Crkve nježnim zvonjenjem svojih zvona prenose tihe razgovore iz prošlosti, dok kućice kriju tajanstvene uspomene svojih stanovnika. Šume Loza i Lužina postaju orkestar priča, gdje svaki šumski šapat sa sobom nosi neku tajnu ili legendu.

Posebno se ističe autoričino naglašavanje važnosti čuvanja kastavskih priča. Ona nas podsjeća na to da su priče poput dragocjenih bisera prenesenih s generacije na generaciju. Svaki stariji stanovnik Kastva postaje čuvar usmenog blaga prenoseći sjećanja i pripovijedanja mlađima. U tim se pričama krije duboka povezanost s kastavskim identitetom, a legende i mitovi postaju nezaobilazni dio svakodnevnog života. Kroz riječi autorice, Kastav ne samo da postaje fizičko mjesto, već i duhovno središte gdje se prošlost isprepliće sa sadašnjošću. Bogatstvo legendi i mitova koji se talože u njegovim kamenitim zidinama izvor je inspiracije za slikovnicu *Si smo ga!*

Putovanje kroz slikovnicu *Si smo ga!* otvara prozor u prošla vremena, i to u 17. stoljeće. Pripovijedanje o zloglasnom kapetanu Morelliju i neustrašivoj djevojci Slavi postaje vremenski portal, pružajući uvid u život i događaje toga razdoblja.

Opisi likova poput kapetana Morellija donose izazove i tenzije toga doba, naglašavajući njegovu zloglasnost i moć koja je izazivala strah među Kastavcima. S druge strane, topla i hrabra djevojčica Slava postaje središnji lik koji svjetlom svoje ličnosti razgaljuje tamu vremena. Njezina je priča snažan podsjetnik na hrabrost pojedinaca suočenih s teškoćama što čitatelje potiče na razmišljanje o ljudskoj snazi u suočavanju s izazovima prošlosti. Slikovnica oživljava atmosferu 17. stoljeća prikazujući društvene i političke okolnosti te svakodnevni život Kastavaca. Čitatelji uranjaju u doba kada su kapetani vladali gradovima, a lokalni junaci hrabro stajali u obranu svoje zajednice.

Protagonisti su likovi s kojima se čitatelji povezuju osjećajući njihove radosti, strahove i nade. Opisi likova nude kompleksne portrete, oživljavajući povijesne ličnosti i čineći ih stvarnima u mašti čitatelja. Stvarnost 17. stoljeća postaje živopisna kulisa za avanturu koja se odvija na stranicama slikovnice. Čitatelji uče o povijesnim događajima i razvijaju empatiju prema likovima shvaćajući složenost njihovih života i okolnosti. Slikovnica postaje sredstvo za razumijevanje povijesti pružajući dublji uvid u ljudske priče i njihovu nevjerojatnu sposobnost suočavanja s izazovima vremena.

U samom središtu priče *Si smo ga!* nalazi se sukob Kastavaca s tiranskim kapetanom Morellijem, a slikovnica s preciznošću dočarava odlučnost hrabrih pojedinaca da se neustrašivo suprotstave njegovoj nepravednoj vlasti. Mješavinom živopisnih riječi i impresivnih ilustracija priča postaje snažan prikaz borbe za pravdu i slobodu.

Slika 6. Slikovnica *Si smo ga!* – Kastavci

Izvor: Slikovnica *Si smo ga!*

Slike unutar slikovnice oživljavaju prikaze dramatičnih trenutaka poput odlučujućeg trenutka kada su Kastavci, složno i hrabro, odlučili stati na kraj Morellijevoj tiraniji. Ilustracije prikazuju sliku zajedništva gdje su Kastavci, ujedinjeni u svojoj odlučnosti, zajedno utopili kapetana Morellija u Lokvini. Morelli ih je molio za pomoć, da ga poštede, no Kastavci su bili jako ljuti i spremni na svaku kaznu za učinjeno djelo. Na samom kraju urednica navodi: “A zapis je ostao do danas, na grlu šterne na Lokvini u Gradu” (Stanić, 2009:17). Priča, iako fiktionalna, duboko je ukorijenjena u stvarne događaje iz 1666. godine kada su Kastavci odlučili stati na kraj Morellijevim nepravедnim zahtjevima. Slikovnica postaje sjećanje na hrabre Kastavce koji su se suprotstavili nasilju i borili se za svoju zajednicu. Urednica navodi kako su se Kastavci složili: “Srditi i siti nepravde složno su se dogovorili: „Mi ćemo mu suditi!“ , Kao jedan, svi su krenuli tražiti pravdu” (Stanić, 2009:13). Kroz tekst i ilustracije čitatelji su pozvani da urone u atmosferu tog vremena osjećajući puls zajednice koja je odlučno koračala prema slobodi. Priča je zapravo podsjetnik na snagu solidarnosti i hrabrosti pojedinaca koji su se udružili kako bi zaustavili nepravdu. Ova nezaboravna epopeja, kroz svoje snažne vizuale i dojmljive riječi, ne samo da opisuje prošle događaje, već i poziva čitatelje na razmišljanje o važnosti zajedništva i borbe protiv svezremenske nepravde. Na kraju, slikovnica *Si smo ga!* prenosi duboku

životnu lekciju koja seže izvan vremenskog okvira priče. Njezina poruka postaje univerzalna podsjećajući čitatelje na važnost odupiranja pohlepi, poštivanja tuđeg rada te pružanja pomoći u teškim vremenima – ukratko, vodič kroz temeljne vrijednosti koje su uvijek relevantne.

U cjelini djelo "*SI SMO GA!*" nadmašuje svoju osnovnu svrhu užitka čitanja i pruža čitateljima izniman doživljaj. Izdiže se iznad samo književnog rada u dragocjeni artefakt koji naglašava važnost čuvanja lokalne baštine. Kroz svaki redak teksta i svaku ilustraciju priča oživljava prošlost Kastva i prenosi vrijednosti koje su važne za očuvanje kulturne i povijesne baštine.

Upravo ta važnost čuvanja lokalne baštine postaje glavnom temom potičući nas da razmišljamo o vlastitoj odgovornosti prema kulturnom naslijeđu i o važnosti prenošenja tih vrijednosti na buduće generacije. Slikovnica je most između prošlosti i sadašnjosti ukazujući na trajni značaj čuvanja vlastite kulturne i povijesne baštine. Dragocjen je podsjetnik na to da su priče naše prošlosti nešto što treba čuvati, dijeliti i nositi kao svjetionik koji osvjetljava put ka boljoj budućnosti.

Slika 7. Slikovnica *Si smo ga!*

Izvor: Slikovnica *Si smo ga!*

3.4. Likovi u slikovnici *SI SMO GA!*

U svijetu slikovnice *Si smo ga!* likovi postaju živi junaci koji nose teret povijesti Kastva. Kroz svaki zamah pera i svaki potez kista likovi postaju nositelji priče reflektirajući hrabrost, odlučnost i jedinstvo zajednice koja se suočava s izazovima 17. stoljeća.

U srcu slikovnice *Si smo ga!* susrećemo fascinantni ansambl likova čije priče čine ovu pustolovinu nezaboravnom. Kapetan Fran Morelli, izazovni čuvar reda i nevolje, stoji kao ikona tiranije, dok topla i hrabra djevojčica Slava predstavlja svjetlo u tamnoj povijesti Kastva.

KAPETAN FRAN MORELLI

U središtu priče *Si smo ga!* ističe se lik kapetana Franca Morellija čiji karakter odražava tamne nijanse pohlepe i nepravde. Kapetan Morelli, iako obvezan čuvati red i zakon u Kastvu, ne ispunjava svoju ulogu, već postaje zloglasna figura koja čini više štete nego koristi zajednici. Opisan kao pohlepan Morelli koristi svoju poziciju kako bi iskoristio stanovnike Kastva uzimajući im više poreze nego što je zakonom određeno. Njegova nezasićena pohlepa ne poznaje granice bez obzira na prirodne uvjete ili godišnja doba. Bezobzirno traži više ne obazirući se na glad ili neimaštinu koja muči lokalno stanovništvo. "Morelliju ionako nikada nije bilo dosta - i kad je godina bila narodnija, i kad je bila suša, uvijek je htio još i još" (Stanić, 2009:7). Navedeni opis njegove pohlepe dodatno naglašava karakter kapetana Morellija čineći ga simbolom nepravednih vlasti koje se moraju suočiti s posljedicama.

Fizički opis kapetana u skladu je s njegovom zlom naravi. Trbuh koji raste s vremenom postaje vizualna metafora njegove nagomilane pohlepe, dok mu crveni nos i strašan pogled označavaju moralno propadanje. "Kako je godina za godinom prolazila, njegov je golemi trbuh bivao sve veći, njegov nos sve crveniji, pogled sve strašniji" (Stanić, 2009:7).

Kada Kastavci, odlučni da stanu na kraj Morellijevoj tiraniji, preuzmu pravdu u svoje ruke, kapetan se pokazuje kao kukavica. Moli za pomoć, ali ne pokazuje stvarno kajanje za svoje postupke. "Pomozite dragi Bog, Majka Božja i Sveta Trojica!" (Stanić, 2009:15), vapaj je koji otkriva njegovu unutarnju slabost i strah pred konačnim obračunom s posljedicama svojih djela. Kapetan, koji je cijelo vrijeme bio simbol pohlepe i nepravde, sada se otkriva kao kukavica koja pokušava izbjeći

zaslužene posljedice svojih djela. Njegovo očajničko dozivanje božanske pomoći otkriva koliko je oslonjen na vlastitu moć koja se sada urušava. No, izostaje iskrena pokajnička gesta ili priznanje krivnje. Umjesto toga do samoga kraja ostaje nepokolebljiv u neprijateljstvu prema pravdi i pokušava se izvući od zasluženih posljedica.

Kapetan Morelli simbolizira pohlepu i nepravdu koje zajednica odlučuje nadići u korist pravde i slobode. On je ključni antagonist priče zbog kojeg je naglašena važnost pravde, slobode i hrabrosti zajednice da se suprotstavi nepravdi.

Slika 8. Slikovnica *Si smo ga!* - Kapetan Fran Morelli

Izvor: Slikovnica *Si smo ga!*

DJEVOJČICA SLAVA

Slava, srdačna i pažljiva djevojčica, živjela je u jednostavnoj kućici s majkom i troje braće. Njihov dom, skriven među mnogim drugim kamenim kućicama, svakodnevno je svjedočio naporima majke, udovice koja bi rano ujutro odlazila na njivu te se vraćala tek kad bi sunce zašlo. "Svakoga jutra bi se prva dizala, tek što bi majka, udovica s četvoro siročića, krenula na njivu s koje se nije vraćala do mraka" (Stanić, 2009:9). Slavu je, usprkos neimaštini, odlikovala toplina i predanost.

Bosonoga i mršava, Slava je dijelila svoj život s vjernom kozicom Belkom. Njihova je veza bila duboka, a Slava bi svako jutro posvetila vrijeme Belki. "Bosonoga, još malo

drhtureći od jutarnje svježine požurila je i toga jutra Slava puteljkom do staje, uzevši pod ruku malo sijena za njenu ljubimicu i hraniteljicu Belku” (Stanić, 2009:9). Njihova jutarnja rutina bila je ispunjena ljubavlju i pažnjom.

Slika 9. Slikovnica *Si smo ga!* - prikaz djevojčice Slave

Izvor: Slikovnica *Si smo ga!*

Međutim, sreća Slavine obitelji narušena je kada je kapetan Morelli odlučio uzeti Belku. Slava, zajedno s braćom, svjedočila je odlasku voljene kozice, a srce im se je stegnulo od tuge: “Zagrljena s braćom u grču i plaču gledala je djevojčica za Belkom koju su odvodili. Čulo se tužno: 'Meeee!’” (Stanić, 2009:8).

No, kako se je priča razvijala i kada je kapetan Morelli bio osuđen, Belka se je izgubila u gomili i pronašla djevojčicu Slavku. U tom se je dirljivom susretu radosni plač pomiješao se s osjećajem olakšanja: “Provlačeći se između ljudi, dozivajući na sav glas, krenula je Slava pronaći kozicu. I tako su se, u toj strahovitoj buci, gužvi i strci susrele. Oni koji su vidjeli taj susret mogli bi se zakleti da je i iz oka bijele kozice kapnula suza, baš kao iz oka djevojčice koja ju je mršavim rukama grčila” (Stanić, 2009:17). Radosni trenutak ponovnog susreta s Belkom označio je povratak sreće i topline u Slavin život, pokazujući snagu ljubavi i vjernosti u teškim vremenima.

SPOREDNI LIKOVI – KASTAVCI

Kastavci predstavljaju pošten i nadasve složan narod posvećen poštivanju zakona. Međutim, kada su se suočili s Morellijevim nepoštovanjem prava, osjećaj nepravde sve ih je teže pogađao: "A nepravda koju su svi osjećali sve teža za podnijeti" (Stanić, 2009:7). Morelli je svojim postupcima izazvao nemir među Kastavcima.

U nedjelju nakon mise Kastavci su se okupili pred Ložom odlučni da stanu na kraj Morellijevoj tiraniji: "Rijeka ljutih Kastavaca tekla je nezaustavljivo prema Lokvini" (Stanić, 2009:15). Njihovo odlučno okupljanje izražavalo je duboku želju za pravdom i promjenom.

Ispred Lokvine, Kastavci su vikali, prijetili i tražili Morellija koji se je skrivao: "Prazni hodnici i sobe odjekivali su od njihovih glasova, no Morellija nigdje nije bilo" (Stanić, 2009:15). Odlučni u namjeri da privedu pravdi onoga tko im je nanosio nepravdu, nisu se zaustavili dok ga nisu pronašli.

Slika 10. Slikovnica *Si smo ga!* – prikaz Kastavaca

Izvor: Slikovnica *Si smo ga!*

Nakon što su ga izvukli iz skrovišta i bacili u vodu nisu osjećali žaljenje: “Bacili su ga u vodu i utopili. Svi su odahnuli, a nitko nije za njim ni suzu pustio” (Stanić, 2009:15). Njihova odlučnost pokazala se snažnom, a trenutak osвете bio je trenutak oslobođenja za cijelu zajednicu. Kada su suci iz Beča i Trsta došli istražiti događaj, Kastavci su odbili optužiti bilo koga, složno tvrdeći: “Si smo ga! Ja san ga, moj brat, mojga brata brat, sudac Kinkela i si do vragu tega! Još ga je stara Mare s preslicun vrit badnula!” (Stanić, 2009:17). Pokazali su jedinstvo i slogu, čvrsto stojeći zajedno. Iako nisu imali materijalne dokaze nosili su špagu oko vrata cijelu godinu podsjećajući se na trenutak kada su se ujedinili protiv nepravde: “Ali nije bilo dokaza, pa su dobili kaznu da godinu dana nose oko vrata špagu, kao oni koji su za dlaku izbjegli smrt vješanjem. Zvali su ih obešenjaki” (Stanić, 2009:17). Ta špaga postala je simbol njihove hrabrosti i zajedništva u suočavanju s nepravdom.

4. SLIKOVNICA *SI SMO GA!* I PRIJEDLOG METODIČKOG MODELA RADA U DJEČJEM VRTIĆU

U ovom dijelu rada donosimo metodički prijedlog za stvaralačku interpretaciju slikovnice *Si smo ga!* u radu s predškolskom djecom.

“Cilj je poticanje aktivnog sudjelovanja djece i razvijanje njihovih sposobnosti kroz različita područja razvoja. Temeljno, cijeli metodički model strukturira je kroz aspekt odgoja i obrazovanja koji se naziva *Književni odgoj i obrazovanje*. Riječ je o sustavu osmišljenih strategija koje istražuje, strukturira i nudi metodika književnog odgoja i obrazovanja, koja se temelji na književnosti kao umjetnosti riječi. Dijete u odgojno-obrazovnom radu na predškolskoj razini dijete je prisno i intenzivno povezano s neposrednom okolinom u kojoj živi. Ta okolina mu je najvažnija, uz nju i pomoću nje dijete predškolske dobi stječe prve spoznaje, ono uz pomoć svoje sredine strukturira svoj način mišljenja i poimanja sebe i svijeta. U području verbalizacije vlastita iskustva, i najbliže djetetove sredine, presudan postaje zavičajni govor koji ga neposredno vezuje za prostor u kojemu živi. S toga u ovom modelu prikazujemo zavičajnost kao književnu, pedagošku, odnosno didaktičko-metodičku kategoriju” (Jurdana, 2015:17-20). Metodički pristup također obuhvaća tjelesni i psihomotorni razvoj, socio-emocionalni aspekt, spoznajne vještine te likovno stvaralaštvo i izražavanje. Kroz aktivnosti djeca će doživjeti lokalnu baštinu i zavičaj integrirajući učenje s praktičnim iskustvima. Ovakav pristup radu s predškolskom djecom zamišljen je kao interaktivna avantura koja će potaknuti razvoj djece kroz različita područja.

MOTIVACIJA

Kroz šetnju Kastvom i pričanje o Morelliju djeca imaju priliku povezati usmenu književnost s konkretnim prostorima koje će kasnije vidjeti u slikovnici. Takav pristup uključuje suradnju s roditeljima i izvornim govornicima kako bi se očuvala tradicija i jezik.

Šetnja Kastvom i kastavskom šumom bit će početna točka pružajući djeci priliku za fizičku aktivnost i istraživanje okoline. Hodajući otvorenim prostorima Kastva djeci se omogućuje da postupno uranjaju u legende i priče vezane uz grad. Aktivnosti će se razvijati kroz kreativne izazove, koristeći raznolike materijale kako bi potaknuli dječju maštu. U procesu stvaranja, djeca imaju priliku razvijati fine motoričke vještine, a

istovremeno poticanje na izražavanje emocija. Uz praktične elemente, metodički rad uključuje i socio-emocionalni aspekt. Kroz dijalog, postavljaju se pitanja koja potiču djecu na razmišljanje o vlastitim osjećajima, ali i o važnosti zajedništva i dijeljenja s drugima.

Kako bi djeca imala priliku izraziti svoje dojmove o legendi na kreativan način ponuđene su im različite likovne tehnike. Osim toga, upoznaju se s elementima lokalne flore i faune kroz likovne radove, povezujući slikovne prikaze s onim što su vidjeli tijekom šetnje gradom. Na kraju, ovakav metodički pristup ima za cilj stvoriti integrirano iskustvo koje će potaknuti sveobuhvatan razvoj djece i upoznati ih s bogatom baštinom njihovog zavičaja.

Predaja o kapetanu Franu Morelliju postaje vodič kroz prošlost, a na određenim mjestima grada, gdje su se odvijali ključni događaji, oživljavaju se priče iz davne prošlosti. U ugodnom razgovoru postavljaju se pitanja koja djecu potiču na razmišljanje i aktivno sudjelovanje. Pojašnjava se pojam predaje podsjećajući ih na to da su to priče koje su se prenosile s generacije na generaciju. Kroz takav pristup djeca shvaćaju važnost usmene književnosti u očuvanju jezika, kulture i tradicije.

Tijekom šetnje postavlja se pitanje poput: *“Kako se osjećate slušajući priče o kapetanu Morelliju?”*, djeca se potiču da izraze svoje misli i osjećaje. Djeca se susreću s mjestima povezanim s djevojčicom Slavom, kapetanom Morellijem i drugim likovima. Svaki kutak postaje poprište živopisne priče, a djeca se poistovjećuju s događajima i likovima.

Na Lokvini, čarobnom mjestu gdje su se odvijali ključni trenuci, djeci se ispriča priča o Morelliju. Ovo mjesto postaje svojevrsna pozornica koja najavljuje čitanje slikovnice *Si smo ga!*. Šetnja predstavlja uvod u čaroban svijet priča spajajući prošlost sa sadašnjošću i stvarajući temelje za kasnije aktivnosti koje djeci omogućuju da još dublje zarone u svijet predaji, legendi i bajki.

GLAVNI DIO

Po povratku u sobu dnevnog boravka djeca su uvedena u prethodne aktivnosti koje su uvučena u svijet slikovnice *Si smo ga!* gdje nastavljaju otkrivati tajne Kastva i suočavaju se s intrigantnim likovima poput kapetana Morellija. Ova aktivnost razvija vještine slušanja te potiče maštu i kreativnost djece.

Suradnja s roditeljima, djedovima ili ujacima, koji su autohtoni govornici čakavskog jezika, dodatno obogaćuju stečeno iskustvo. Čitanje slikovnice na čakavskom jeziku omogućuju djeci da osjete lokalnu kulturu i tradiciju na jedinstven način. Ovaj spoj jezika i priče pomaže djeci da bolje razumiju svoje kulturno nasljeđe.

Aktivnost traje onoliko koliko bude trajao interes djece, omogućujući im da u potpunosti uživaju u priči. Dok se čita, djeca imaju priliku promatrati ilustracije, povezujući ih s mjestima koja su posjetila tijekom šetnje gradom. Povezanost stvarnosti i fikcije potiče dublje razumijevanje priče i jača emocionalnu povezanost s likovima.

Tijekom čitanja djeca se upoznaju s biljem karakterističnim za Kastav podrobnije upoznavajući lokalni okoliš. Bršljan koji migolji gradskim zidinama i vinova loza koja okružuje grad postaju stvarne komponente priče pridonoseći lokalnom identitetu.

Posebna pažnja posvećena je dijelu gdje kapetan Morelli uzima više nego što mu je potrebno. Postavljanjem pitanja o moralu i poštovanju, poput "*Smatrate li to poštenim?*" ili "*Zaslužuje li poštovanje?*" odgojitelji potiče na razmišljanje o etičkim vrijednostima.

Nakon završenog čitanja, slijedi kratka pauza kako bi djeca mogla procesuirati priču, razgovarati o njoj i podijeliti svoje dojmove. Kroz vođeni razgovor, odgovori se zapisuju i dokumentiraju. Pitanja poput "*Što vam zanimljivo?*" ili "*Koja je poruka ove priče?*" otvaraju prostor za izražavanje individualnih doživljaja.

Također, djeci se prezentira autohtona pjesma:

*"Morelli, Morelli, zločesti debeli,
va lokvu smo te hitili, smo te potopili
i još te Mare stara s preslicun badala v rit!"*

ZAVRŠNI DIO

U suradnji s odgojiteljicom, koja je izvorni govornik čakavskog jezika s verificiranim programom od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, oblikuje se poseban centar posvećen čakavskom dijalektu. Cilj je navedenog centra približiti djeci lokalni idiom i povezati s tradicijom i identitetom vlastitog zavičaja.

Djeca na otvorenim prostorima grada skupljaju prirodne materijale poput kamenčića, grančica i bršljana koji okružuju Kastav. Ti materijali poslužuju za izradu minijaturnog

grada Kastva, kućica i kastavske šume. Uz ponuđene materijale kao što su drvofiks, olovke, bojice, štapići za ražnjiće, glinamol, papir, škare i ljepilo, djeca izrađuju kućice i stvarati minijaturna mjesta Lokvine, Žudike i lika kapetana Morellija. Sve je obavijeno bršljanom kako bi stvorili autentičan doživljaj kastavske okoline. Nakon izrade, djeca dolaze do Lokvine gdje individualno koriste olovke ili bojice kako bi nacrtali svoje viđenje okoline. Ti radovi izlažu se na panoima koji predstavljaju njihove umjetničke vizije Kastva.

Suradujući s odgojiteljicom, izvornom govornicom čakavskoga narječja, djeci koja pišu, pomaže napisati čakavske riječi na plakatu, a zatim ih prevodi na standardni hrvatski jezik. Ovaj jezični aspekt dodatno produbljuje razumijevanje čakavskog dijalekta. U stolno-manipulativnom centru ponuđene su razne aktivnosti poput izrađenih puzzli s likovima iz slikovnice, križaljki, premetaljki i slagalica. Navedene aktivnosti potiču igru i suradnju među djecom i jačaju njihove kognitivne vještine i sposobnosti.

U dogovoru s Knjižnicom Kastav postavlja se izložba na temu *Si smo ga!* gdje djeca predstavljaju svoje likovne uratke. Ova izložba prilika je za povezivanje s roditeljima, stručnim timom i uzvanicima stvarajući zajednički prostor za proslavu dječjeg stvaralaštva. Pjesma i druženje dodatno obogaćuju događaj čineći ga posebnim iskustvom za djecu i zajednicu.

5. ZAKLJUČAK

Slikovnica *Si smo ga!* predstavlja ne samo književni rad, već i most koji povezuje prošlost i sadašnjost Kastva čineći ga živopisnim dijelom kulturne baštine. Ova priča, osim uvida u povijesne događaje grada, potiče duboku emocionalnu povezanost djece s likovima. Lik zloglasnog kapetana postaje metafora životnih izazova i nepravdi koje se mogu premostiti hrabrošću i slogom zajednice.

U metodičkom pristupu radu s djecom predškolskog uzrasta istaknuta je važnost stvaranja interaktivnog iskustva kao ključnog faktora u poticanju sveobuhvatnog razvoja djece. Kroz pažljivo osmišljene aktivnosti, poput šetnje Kastavom, djeca ne samo da slušaju priču o kapetanu Morelliju, već ju i doživljavaju na autentičnim lokacijama gdje su se povijesni događaji odvijali. Takav pristup omogućuje djeci da se fizički povežu s pričom stvarajući prostor za emotivno i kognitivno učenje.

Susreti s roditeljima i lokalnim govornicima dodatno obogaćuju dječje iskustvo. Interakcija s roditeljima omogućuje djeci da čuju iz prve ruke osobne priče i iskustva čime se oživljava usmena književnost i povezuje sa stvarnim životom. Kontakt s lokalnim govornicima pruža djeci priliku da čuju autentičan govor i izraze te da otkriju bogatstvo jezične baštine. Takav pristup potiče razvoj socijalnih vještina kroz komunikaciju s odraslima i vršnjacima te jača emocionalnu vezu djece s lokalnom kulturom.

Dodatno, ovakav pedagoški pristup ne samo da potiče razvoj emocionalnih veza s lokalnom baštinom, već i aktivno sudjelovanje djece u očuvanju kulturne baštine. Djeca postaju aktivni sudionici u procesu otkrivanja, istraživanja i prenošenja priča čime se potiče razvoj kreativnih vještina. Takav holistički pristup ne gleda samo na dječje učenje kao na pasivno primanje informacija već kao na dinamičan proces u kojem djeca aktivno sudjeluju, postavljaju pitanja, istražuju i stvaraju.

Slikovnica *Si smo ga!* ima dublje značenje od jednostavnog prenošenja priče. Ona postaje sredstvo koje oblikuje novu generaciju čuvara lokalne baštine. Kroz likove poput Slave i Kastavaca djeca uče o životnim vrijednostima kao što su hrabrost, zajedništvo i poštenje. Priča oživljava prošlost Kastva te ističe temeljne ljudske vrijednosti nužne za izgradnju snažne i pravedne zajednice.

Na kraju, slikovnica *Si smo ga!* nije samo dječja knjiga, ona postaje sredstvo kroz koje se prenose životne vrijednosti. Učenje o lokalnoj baštini obogaćuje znanje djece te ih potiče na aktivno sudjelovanje u očuvanju kulturnog nasljeđa. Kroz ovaj rad

istražujemo kako usmena književnost, legende, predaje i lokalna baština postaju živi entiteti koji oblikuju identitet podučavajući da je čuvanje priča prošlosti ključno za izgradnju svjetlije budućnosti.

6. LITERATURA

KNJIGE

- BOŠKOVIĆ-STULLI, M. (1997.) *Priče i pričanje. Stoljeća usmene hrvatske proze*. Zagreb: Matica hrvatska.
- BOTICA, S. (1995.) *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*. Zagreb: Školska knjiga.
- BOTICA, S. (2013.) *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- CRNKOVIĆ, M. (1986.) *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
- CRNKOVIĆ, M. (1990.) *Dječja književnost: Priručnik za studente i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
- CRNKOVIĆ, M., TEŽAK, D. (2000.) *Povijest hrvatske dječje književnosti; od početka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje d.d.
- DRAGIĆ, M. (2008.) *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
- HONKO, L. (2010.) *Metode istraživanja usmenih priča: njihovo trenutno stanje i budućnost. Folkloristička čitanka*. Ur. Hameršak, Marijana i Marjanić, Suzana. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – AGM: 349–375.
- JARDAS, I. (1953.) *Kitica mažurani*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- JARDAS, I. (2000.) *Kitica mažurani. Čakavske crtice. Drugo, jezično redigirano izdanje*. Zagreb: Matica Hrvatska, VIŠKOVO
- JARDAS, I. (1994.) *Kastavština: građa o narodnom životu i običajima u kastavskom govoru*, Povijesno društvo "Ivan Matetić Ronjgov", Rijeka
- JURDANA, V. (2015.) *IGRI. Mala zavičajna čitanka*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- JURDANA V., SLAVUJAC, V. (2016.) *Usmena zavičajna baština između dječjeg vrtića i muzeja: Usmena legenda Vila Markačeva*. U: Tatković, N., Radetić-Paić, M. i Blažević, I. *Kompetencijski pristup kvaliteti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- MAJHUT, B. i ZALAR, D. (2008.) *Slikovnica. Hrvatska književna enciklopedija*. Zagreb: Leksiografski zavod Miroslav Krleža.

- MILETIĆ, C. (2019.) *Slovník kastafskoga govora*. Kastav: Udruga Čakavski senjali.
- MUNIĆ, D. (2002.) *Kastav - od najstarijih vremena do suvremenih dana*, Grad Kastav, Kastav
- OŠ "MILAN BROZOVIĆ" KASTAV (2009.) *SI SMO GA!*. Grad Kastav: Matica hrvatska Kastav: Adamić
- ŠEPIĆ-BERTIN, F. (1997.) *Zvončari, partenjaki, feštari, maškare: mesopusni običaji Kastavštine i okolice*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka
- STANIĆ, D. (2020.) *Štorije z kastafščini i okole*. Kastav: Udruga Čakavski senjali.

STRUČNI ČLANCI:

- CIFRIĆ, I. (2014.) *Očuvanje baštine u kontekstu Europske Unije. Adrias*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu. 20: 9–19.
- NOVOVIĆ, T. i POPOVIĆ, D. (2020.) *Uloga slikovnice u procesu početnog opismenjavanja u vrtiću i školi. Krugovi detinjstva*. 1: 7-21.
- ŠIŠNOVIĆ, I. (2011.) *Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice. Dijete, vrtić, obitelj*. 17 (66), 8-9.
- Zbornik Lovranščine. (2022.) Ivo Jardas, Iz tradicijske kulture zapadne Kastavštine, Udruga Čakavski Senjali, Kastav. 173: 77-79.

OSTALO:

- Hrvatski biografski leksikon. (2005.) Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak/jardas-ivo> (Pristupljeno 20.12.2023.).
- Istrapedia. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1325/jardas-ivo-ivan> (Pristupljeno 11.12.2023.).
- KIŠ, M., PAVIĆ, S. (2019.) *Čitanje slikovnica od najranije dobi*. Zagreb: Pkolski portal, Školska knjiga d.d. Dostupno na: <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/savjeti-strucnjaka/citanje-slikovnica-od-najranije-dobi/> (Pristupljeno 20.12.2023.).

- Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. <https://min-kulture.gov.hr/> (Pristupljeno 12.12.2023.).
- Službena stranica - Grad Kastav. (2022.) <https://kastav.hr/o-kastvu/kulturna-bastina/> (Pristupljeno 15.12.2024.)
- Torpedo media. (2018.) Dostupno na: <https://torpedo.media/razgovor-dragica-stanic-zajik-ce-bit-ziv-dokla-bude-oneh-ki-ga-rabe-i-govore/> (Pristupljeno 11.12.2023.).
- VERDONIK, M. *Slikovnica – prva knjiga djeteta. Nastavni materijal.*
Dostupno na:
https://www.ufri.uniri.hr/files/nastava/nastavni_materijali/Verdonik_Predavanja_za_web_SPKD.pdf (Pristupljeno 10.12.2023.).

7. PRILOZI

Slika 1. Grad Kastav.....	16
Slika 2. Ivo Jardaš	18
Slika 4. Slikovnica je pisana na čakavskom narječju i standardnom književnom jeziku	21
Slika 3. Autorica djela Si smo ga! Dragica Stanić.....	22
Slika 5. Uvodni dio slikovnice Si smo ga!.....	30
Slika 6. Slikovnica Si smo ga! – Kastavci	32
Slika 7. Slikovnica Si smo ga!.....	33
Slika 8. Slikovnica Si smo ga! - Kapetan Fran Morelli	35
Slika 9. Slikovnica Si smo ga! - prikaz djevojčice Slave	36
Slika 11. Slikovnica Si smo ga! – prikaz Kastavaca	37

8. SAŽETAK

Završni rad analizira slikovnicu *Si smo ga!* kao primjer očuvanja usmene zavičajne baštine u radu s najmlađima. Fokus je na istraživanju načina na koje slikovnica pridonosi očuvanju lokalne kulturne baštine među djecom. Rad predlaže metodički model za rad u vrtiću temeljen na slikovnici *Si smo ga!* i naglašava važnost interaktivnog iskustva u poticanju cjelovitog razvoja djece. Slikovnica postaje most između prošlosti i sadašnjosti Kastva, prenoseći emocionalnu povezanost s lokalnom kulturom. Kroz holistički pristup, djeca postaju aktivni sudionici u očuvanju kulturne baštine, učeći o životnim vrijednostima i postajući čuvari lokalnog nasljeđa za buduće generacije.

Ključne riječi: *Si smo ga!* slikovnica, kulturna baština, zavičaj

SUMMARY

This thesis analyses the picture book *Si smo ga!* as an example of preserving oral local heritage in working with the youngest. The focus is on exploring how the picture book contributes to the preservation of local cultural heritage among children. The paper proposes a methodical model for working in preschool based on the picture book *Si smo ga!* and emphasizes the importance of interactive experience in promoting the comprehensive development of children. The picture book becomes a bridge between the past and present of Kastav, conveying emotional connection with the local culture. Through a holistic approach, children become active participants in preserving cultural heritage, learning about life values, and becoming guardians of local legacy for future generations.

Keywords: *Si smo ga!* picture book, cultural heritage, home